

شورا

ایکنچی ییل

اورنبورغده اون بیس کونده بر حقیقان اربی
فنی و سیاسی مجموعہ در

۱۳/۱۳

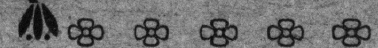
عدد ۱۳

۱۹۰۹

۱۹۰۹

مندرجه سی :

- دانیال .
فاسم خانلری تاریخندن .
بنی بشر و آنک احوال
عجیبه سی .
میان عبدالاول .
تاریخمه عائد .
تاریخ حقنه بر ایکی سوز .
ترکر و اورنلری . ترک
قومینک پیشوگی .
تنقید .
تعزیر المرأة و المرأة
الجديدة " کتابلری حقنه .
ع . بطل .
کائناتنک وجود بولووی .
فانت و لاپلاس فکرلری .
ن . آغیف .
باشقردلر . م . هادی .
چچک خسته لگی .
ا . بیکتیمروف .
تیل مسئله سی .
بعقوب حلمی .
چواشلر . ظریف البشیری .
تربیه و تعلیم :
بالار تربیه سی .
مراسله و مخابره :
فزان ، غولجه ، خوقند
شهرلرندن .
تقریض :
" کتاب الموطأ " تورک
درنکی " ، " محمد علیه
السلام " و باشقهلر .
اشعار :
بالاری طرفندن ساتلغان
" آنا " زاری ، ایسکی شعرلرم .
متنوعه .
حکایه : ساتلق جهاز .
لطائف .

اثر رضا الدين بن فخرالدين

دين مبین اسلامك ظهورندن، رسول اکرم افندمز
حضرتلر يئك نسب شريفلرندن، وفات اولديغي کونينه
قدر اولان بيوك حادته و ماجرالردن باحث اولان بو
رساله، «وقت» مطبعه سنده باصلوب تمام اولدى. الك
معتبر اصللردن آنوب ترتيب ايدالديكى جهته مكتب
شاگردلرى ايچون استفاده ايدرگه لايق بر اثردر.
(بهاسى ۲۰ تين. ۱۰ پوچته ايله ۲۴ تين.)

محمد
ص
م

يگى آچلمش «وقت» مطبعه سننده

هر تورلى مطبعه اشلىرى قبول قيلنه در.
روسجه و تاتارچه حرفلر، ماشينلر و غيرى مطبعه اسبابلرى كليا يگيدر.
مطبعه نك مجلد خانه سننده دغى هر تورلى كتاب و دفترلرنى توبلرگه
قبول ايتله. اشلىر نفيس و كوركام. بهالار ارزان. چيتدن يياريله چك
زاكازلر تيز وقتده اشله نوب نالوز ايله كوندريلور.

г. Оренбургъ, типографія газеты „ВАКТЪ“

«شورا» اداره سندن اعلان

«شورا» مجموعه سينك اوتكان ۱۹۰۸ نچى سنه ده چققان عددلرى
تمامى ايله اداره ده واردر. اداره دن كيلوب آلوجيلر ايچون ۳ صوم
۵۰ تين، پوچته ايله آلدر وچيلر ايچون ۴ صوم.
۱۹۰۸ سنه ده چققان عددلر نك جيولوب گوزل روشده
طشانلانلرى ده واردر. اداره دن كيلوب آلوجيلر ايچون ۴ صوم،
پوچته ايله آلدر وچيلر ايچون ۴ صوم ۵۰ تين.
ايروم بعض بر عددلرنى صور اوچيار ايچون هر بر عددى
۲۰ تين، پوچته ايله آلدر وچيلر ايچون ۲۴ تين. بر صومغه قدر پوچته
مارقه سى ده مقبولدر.
حاضرگى ۱۹۰۹ نچى ييل ايچون آبونه دفترى آچيقدر. ايسته گان
كيمسه لرگه سنه باشندن حساب ايدلوب ده ييارلور. سنه لگى ۴، آلتى
آيلغى ۲ صوم ۲۰ تين، «وقت» ايله برلكده آلوجيلر ايچون سنه لگى
۷، آلتى آيلغى ۳ صوم ۸۰ تين.

۱ اییول ۱۹۰۹

۲۵ جمادی الاخير ۱۳۲۷

شورا دىمىر والوغى ھادىسى

لرى ايله مسقوا عسكرىنە قوشلدى. احمد خان ايسە اوشبو دانيال ايله مسقوا خدمتندە اولان مرتضى نىڭ دشت قىچاق نخت گامى اولان «سراى» غە ھجوم ايدولارندن قورقوب كىر و قايتوب كندى. دانيال نىڭ قاسم شھرنەدە ھكمدارلق ايدوب و تصرف قىلوب طورمقده اولان حاللىرى طوغرو- سندنە معلومات آزدىر .

ويليكي كىناز اسمندن ۱۴۷۳ نچى يىل ۱۳ نچى فيورال ۱۴ نچى سنتابردە دانيال اسمينە يازلمش رسى كاغدلردە دانيال و آنىڭ سوڭندە آنىڭ اورنينا اوطوره چق شھزادەلرە مسقوا كىنازلرى طرفندن ھر وقت رعايت و ھمايت ايدلنە چكى بيان ايدلمشدر . ۱۴۷۵ نچى يىلدە قىرىم خانى مىڭلى گرى ، ويليكي كىنازگە يازمش يارلغيندە دانيال ايله مرتضى نى آلتون اوردا خانى سىد احمدكە قارشو صوغش غە بىارونى اوتنە و ارزى دە ايكنچى طرفدن احمد خان اوستنە واره چغنى وعدە ايتەدر (۱).

دانيال

قاسم خانلرىنىڭ ايكنچىسى قاسم خان اوغلى دانيال (Данияръ) اولوب ويليكي كىناز ايوان طرفندن ۱۴۷۲ نچى يىلدە قاسم ھكمدارى نصب اولدى . بوندىن مقدم ۱۴۷۱ نچى يىلدە كىناز ايوان واسىلى اوغلى «ناۋغورد» شھرىن آلورغە واردىغندە دانيال ھم اوزىنىڭ كىناز و قزاقلىرى ، آلپاوت و تاتارلىرى ايله برابر ايوان ياردىمىنە وارمشىدى . اوشبو سفردە ۱۴ نچى ايبولده اولان «شيلونسكى» صوغشندە دانيال اوز تاتارلىرى ايله زور خدمتلر كوستردى ، بونىڭ برابر ينە ويليكي كىناز ايوان دانيال و آنىڭ تاتارلرىنە الوغ مكافاتلر قىلدى و سوڭندە قاسم شھرىنە قايتاروب بىاردى . اوشبو محار بەلدە خرستىيانلرنى اسير آلماقدا تاتارلر منع ايدلمشار ايدى . «ناۋغورد» صوغشندە تاتار عسكردىن قرق آدم اولدىلدىكى مرويدىر .

۱۴۷۲ تارىخندە آلتون اوردا خانى احمد خان ، روسيە اوستنە يوروب «اليكسين» قلغە- سىنە ھجوم ايتدىكى وقت ، دانيال اوزىنىڭ تاتار-

(۱) بوندىن مذکور اولان مرتضى شھزادە مصطفى اوغلى اولوب اسمى روس تارىخلارندە انىڭ ايلك مرتبە اولارق ۱۴۷۱ نچى يىلدە كىرلەدر . ويليكي كىناز

مسقوا شھرىنە كەلدىلەر. مسقوالىلەر اوز دىشمىنلرى ايله صوغشور اىچون صوغش علمى بىساوچى قهرمانلرغە فقير و محتاج اولوب طور دىلرندىن هر وقت تاتار شھزادەلرىنى اوشبو يولده خدمت ايتدىلر اىچون چاقروب طورلر، كەلدىكلرى وقت كوكدن كەلمش آدملر كى كوروب آلورلر ايدى. اوشبو سببىن قريم خانى حاجى گرى اوغللىرى اولان نور دولت ايله حيدر مسقواده مەنۇنىت ايله قبول ايدىلدىلەر.

مذكور خانلر ۱۴۶۶ نچى يىلدىن باشلاپ ۱۴۷۸ نچى يىلغە قدر اولان قريم خانلىق اختلفى اىچىندە يورمىشلر و صوگورەدن هر ايكىسى بىرلەكە «لىتوا» يرىنە قاچدىلەر و آندىن دە مسقوا شھرىنە كەلدىلەر. مىنگلى گرى قريم تىختىنە يىرلىشوب بىدىكى صوگ وىلىكى كىناز ۱۴۸۳-۱۴۸۴ نچى يىللردە بىارمىش ايلچىلرى آرقىلى مىنگلى گرى گە: «سگنا دىشمىن اولان طوغمەلرگە نور دولت ايله حيدرنى لىتوادىن چاقردىم اوز مەلىكتمە كىتوردىم، ايمىدى بىن آنلرنى بوندە محكم طوتسەم كىرك!» دىە يىغشى آدىلى اولوب يازمىشدر.

۱۴۸۰ نچى يىل ۱۵ نچى مارتدە بىر تاتار طرفىدىن نور دولت اوغلى پىر دولت اولدىلدى. نور دولت بو تاتار باشىنى اوز قولى ايله كىسەمىشدر. وىلىكى كىناز طرفىدىن حيدر «ۋولوغدا» غە بىارلدى و نور دولت بىر يالگىزى مسقواده قالدى و ۱۴۸۶ نچى يىل وىلىكى كىناز ايوان واسىليويچ طرفىدىن نور دولت قاسم شھرىمە خان نىصب اولدى. بوندىن صوگ نور دولت حقىندە كوب مەلۇمات يوقدر. ۱۴۸۷ نچى يىل سىد احمد اوغلى شھزادە مرتضى طرفىدىن مسقواغە شىخ بەلول اسمندە بىر ايلچى كلوب مرتضى يارلىغىنى تابىشردى. مرتضى ايسە وىلىكى كىناز گە: «نور دولت، بىنم آنام احمد ايله دوست ايدى، شونىڭ اىچون آنى بگا

۱۴۷۷ نچى يىلده وىلىكى كىناز طرفىدىن ناۋغورد شھرىنە وارمىدە اولان عىسكىرگە قوشولوب دانيال هم اوز يىڭ تاتارلرى ايله برابر ناۋغورد سفىرنە اولدى و ناۋغورد شھرىنە ۴ نچى دىكابدە واروب يتمىشىدى.

وىلىكى كىناز طرفىدىن ۱۴۸۱ نچى يىل ۲ نچى فېورالنى يارمىش بىر اوگازدە دانيال اسمى مذكوردر. ۱۴۸۳ يىل حدودندە آنطون اسمندە اولان بىر نەسە دوقتورى دانيال كىنازلردىن اولان قارا خواجەنى (قارامزىن ايسە بو ذاتنى دانيالنىڭ ارغلى ايدى دىيور) دولر اىچون اوستنە آلوب كوب عىدابلر ايله اولدىدى. وىلىكى كىناز رىختى ايله تاتارلردە آنطوننى مسقوا كوپرى آستىنە آلوب توشوب قارا خواجە قىصاصى اولەرق بوغاز- لادىلر. بوندىن صوگ دانيال اسمى كورلمى و حقىندە مەلۇمات يوقدر. ۱۴۸۶ نچى يىلده قاسم شھرىنە نور دولت، خان اولمىشىدى.

نور دولت

مسقواده وىلىكى كىناز ايوان واسىليويچ حضورندە خدمت ايدىرگە دىە ۱۴۷۹ نچى يىل كوز كوندە ايكى پادىشاھ: نور دولت ايله حيدر

ايوان، ناوغورد شھرىنە صوغشورغە واردىغندە نىكىتە بىكلمىشونى بىاروب مرتضىنى خىدمىتكە چاقردى. (بىكلمىشوف تاتار شھزادەلردىن اولوب چوقمىش بىر ذاتدر). ايوان ناوغورددە وقتندە مرتضى دە مسقواغە كلوب يتمىشىدى. صوگورە ايوان احمد خان غە قارشو چىقىغىندە مرتضى ايوان ايله برابر اولنور ايدى. وىلىكى كىناز ايوان واسىليويچ ۱۴۷۳ نچى يىل صوگندە مرتضى غە «اوقا» يانندە اولان «يگى شھىر» (Олговъ اولسە كىرك) نى وىرمىش. اوشبو مرتضىنىڭ اسمى روس تارىخلردە ۱۴۷۵ و ۱۴۸۰ نچى يىللردە وار. مرتضىنىڭ نە كىبى ذات بالاسى ايدىكى حقىندە آچىق بىر سوز كورمادىك. غالباً قارامزىننىڭ ۱۴۴۵- ۸۴۹ نچى حوادتى ائناسىندە مسقوا يرىنە ھجوم ايدىوبدە شىجاعت اظهار ايتىش و اوشبو وقت شھىد اولمىش شھزادە مصطفى اوغلى اولسە كىرك.

کناز ایوان وفات اولوب اوغلی واسیلی ویلیکی کناز اولدی و ۱۵۰۶ نچی ییل آپریل آینده قران مملکتنه عسکر بیاردی. (بونک تفصیلی کچن ییل ۱۲ نچی «شورا» ده یازلمشدر). مسقوا عسکری بوزلوب قایتدقلری صوڭ فزانلیلرنک حرکتلرینی کوزاتوب طورر ایچون دیه ویلیکی کناز واسیلی، ساتلغان ایله جانانی اوز تاتارلری ایله «مورم» شهرینه بیاردی. بوندن صوڭ روس تاریخلرنده ساتلغان اسمی کورلمیدر.

جانای

جانای سلطان، نوردولت بن حاجی گری نڭ اوغلی و ساتلغان سلطاننڭ بر طوغمه قارنداشی اولوب، ساتلغان صوڭنده قاسم شهرنده سلطان اولدی. قانغی سنه ده ساتلغان وفات ایدوب جانای نڭ قانغی سنه ده سلطان اولدیغی معلوم اولماسه ده نوغای شهزاده لرندن آق دولت بن آق قورد مسقواغه کلوب آتاسی ایچون یافزان ویاکه قاسم خانلغنی صورادیغی وقت مسقوا تورهلری: «ایمدی محمد امین بزگه دوست اولدی، قاسم ده ایسه جانای سلطان نصب اولندی» دیه آق دولت طلبنی قبول ایتمادیلر بو واقعه ۱۵۰۸ نچی ییل آوغوست آینده ایدی.

روس تاریخلرنده جانای سلطان اسمی پک سیراک طوغری کله در ۱۵۰۸ نچی ییلده واسیلی نڭ سیگزموند ایله اولان صوغشدرنده قاسم تاتارلری محمد امین فراچوق میرگین اوغلی قومانداسنده یورمشلدر.

جانای سلطاننڭ وفات ییلی آچیق معلوم دگل. هر حالده ۱۵۱۲ نچی ییلده جانای سلطان قاسم شهرنده اولنماز ایدی، البته شوندن مقدم

وفات ایتمشدر.

بیار، بن میڭلی گری خاننی عزل ایدوب آنڭ یرینه نوردولت نی قویاچغم، خاتون و بالالری امانت اوله رق سنڭ قولکده طورسون، تخت که چیقوب اشی تمام اولدیغی صوڭ اوزی آدم بیاروب آلدیر! «دیه خط یازدی. نوردولت اسمینه یازمش اوزون مکتوبنده اوشبو سوزلر وار ایدی: «دینسزار حضورنده طورمه! بن سنی قریم تختنه چیقاروب خان نصب ایده چکم!» مکتوبلرنڭ تاریخاری ۸۹۱ نچی (۱۴۸۶) ییلده در. ویلیکی کناز ایوان واسیلیویچ، شیخ بهلولنی اوز یاننده طوتوب واقعه نی میڭلی گری خان اوزرینه یازدی. میڭلی گری ایسه بوکا جواب اوله رق یازمش مکتوبنده: نوردولت عقللی آدم اولدیغندن کچن ماجرالرینی اونودوب قریم مملکتینڭ یارومنی آڭا ویره چگنی بیان ایتدی و حیدر حقنده ده: «حیدردن خوف یوق، تلاسه نه یرده یورسون!» دیدی، فقط ایوان، میڭلی گرینڭ حیله ایله چافروینی بیلوب اولسه کرک میڭلی گری سوزینه موافقت ایتمادی، شهزاده مرتضی سوزینی ده قبول ایتمای نوردولت نی بیارمادی.

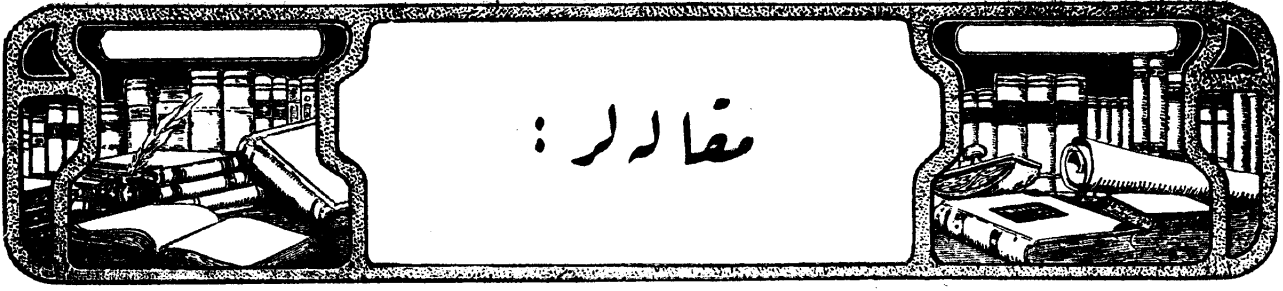
نوردولت خاننڭ تاریخ وفاتی یقین صورتده معلوم اولمادی. ۱۴۹۱-۸۹۶ تاریخنده وفات ایتدیکی مظلوندر.

ساتلغان

۱۴۹۶ نچی ییل قاسم شهرنده خان، نوردولت اوغلی ساتلغان ایدی. آلتون اوردا خاننی اولان شیخ احمد بن احمد خان ایله میڭلی گری صوغشدرلری وقت مسقوا طرفدن میڭلی گری که یاردم ایچون وارمش تاتار عسکری ساتلغان قومانداسنده وارمشلدر.

۱۵۰۵ نچی ییل اوکتابرنده ویلیکی

مقالەر:

بنی بشر و آنڭ احوال

عجیبهسى.

و صنعتده قوت و شوكتده درجه قصوى يه
ايرشدى. بونڭ عكسى اوله رق مدنيتنڭ نهايە
سینه ايرشمش بر ملت بردن بر انقراض
ايدرك وادى هلاكتە يوز دوندى.

بنی بشر تا انتشارندن بیرو اوشبو
عصرمه قدر بر وقت قالقوب، ایکنچی بر وقت
یرگه توشار. دیمک که همه امنلرنڭ باشنه
اقبال همده ادبار کلمشدر.

بزم اسلامرده جريمه لرمز سبيله ندنی
و تزلزل واقع اولمشدر. «ام حسبتم ان
تدخلوا الجنة ولما يأتكم مثل الذين خلوا من
قبلکم مستهم الباءسأ و الضراً و زلزوا...»
بنی بشرده اولان اقبال و ادبار عجیب بر حال
و سر قدردر. بو ایسه همه قوتلرنڭ فوفنده
تصرف ایتمکده اولان بر قاهر مطلقنڭ وجودینه
قطعى و تاریخی بیوک بر برهاندیر. مخلوقاتنڭ
قوهسى كرك قوه انسانیه اولسون، كرك باشقه
قوتلر اولسون همهسى «قوه قاهره» تحت
تصرف اولورلر. بونڭ اثرى اوله رق انسانلرنڭ
باشنه اقبال و ادبار کلور، اقبال و ادبار
ایله، الله طرفندن ضعیف عقللى انسانلر
تأدیپ و تربیه اولنورلر.

انسانلر مقدم زمانلرده نه قدر تجربه
حاصل ایتمامشدر ایسه ده، هر بر وقت بر
قاهر مطلقنڭ وجودینی شعور ایتمشدر، انکار
ایتمامشدر. لسانلری انکار ایدر ایسه ده
وجدانلری انکار ایتمامشدر، بقراط کبی

اعتبار نظریه باقلور ایسه، بنی بشرنڭ
احوال تاریخهسى غایت عجیب بر صورته دور
ایتدیکی کورلور. اون بیك سنه طرفنده غایت
بیوک مدنیتلی قوملر ظهور ایتدی. سوگره نه
سببه مبنیدر بو قوملر منقرض اولدیلر. بر
وقت اوشبو عالمده: انسانلرنڭ علوم و فنونه
همت و رغبتلری سببندن حسابسز علملر
و فنلر تدریس اولندی و سوگره نه کبی
سببندیر هوایه اوچوب، هلاک اولدیلر و بونڭ
یرینه ده کیباک، چوب، چارلر یرلشدی. بر
وقت اوشبو انسانلرنڭ احوال معیشیه و اجتماعیه
لری بر قدر اصلاح اولنمش ایدی. سوگره
نه کبی سببه مبنیدر آنلرنڭ احوالی غایت
فاسد بر حاله کادی. تمدن و سیاست، قوت
و شوکت یره دوشدی. بر وقت اوشبو انسانلره
هدایت دینییه یولدزلی غایت نورلی اولوب
بتون دنیانی یاقتورتور ایدی. سوگره معلوم
دگل بر سببه کوره مذکور یولدزلی منخسف
اولدی. بونڭ یرینه قلوب بنی بشرده بدعت
و خرافتلر، اوهام و خیالاتار یرلشدی. بر
وقت ملتاردن اولان بر ملتنڭ احوال دینییه
و سیاسیهسى، معیشت اجتماعیه و اقتصادیهسى
غایت ضعیف بر حالده ایکان نه سببندیر
سوگره مذکور مات علم و معرفتده، هنر

اوشبونلره عكوف ایتمه سی غایت عجیب، هدایت بر «الهدن» ایدکنه بیوک بر برهاندنر . قاهر مطلقنی تانیق، آکا نصل عبادت ایتمک طوغروسنده انسانلر نه قدر اختلاف ایتمشلر ایسه حیات اخرویه حقنده او قدر اختلاف ایتمشلرکه سان وحسابی یوقدر . تناسخ ارواح کبی مسئلهلر، حیات اخرویه حقنده اولمش فکرلر بو اختلافلردندر . «ولا یزالون مختلفین الا من رحم ربک و لذلک خلقتهم...» . یالکز الوهیتنی اعتقاد ایتمک و حیات اخرویه حقندن انسانلر اختلاف ایتماشلر . وثنی اولسون ثانوی اولسون، فلاسفه اولسون، هر بری الوهیتنی و حیات اخرویه نی شعور ایتمشلر، انکار ایتماشلر . کلمه بشرده اولان اوشبو «مسئله وفایه» الهامات ربانیهدن اولسه کرک .

دهریلر هر نه قدر الوهیتنی و حیات ابدیه نی لسانلریاه انکار ایدرلر ایسه ده وجدانلری هر گیز انکار ایتمز . وقت شدائد اولدقه آنلر بیل اللهغه التجا ایتمایه مجبور درلر . و آنلرده حیات اخرویه دن امین دگلدرلر . برده آنلر الوهیتنی انکار ایتدیکلری حالده «طبیعت» نامنده بر شی اثبات ایدرلر . دهر یلرنک اثبات ایتمش طبیعتلری آنلرنک فکرنجه ذی حیات علیم و قادر ، سمیع و بصیر اولور ایسه بونی «الوهیت» ایله توصیف ایتمش اولوب ، انکار ایتدیکلری «الوهیت» نی اثبات ایتمش اولورلر . اما شول طبیعت آنلرنک فکرنجه ذی حیات اولمای بلکه شعورسز ، ادراکسز بر شی ایسه بویله مثلی اولنمایه چق نظام و ترتیب ایله منتظم اولمش عالمنک شعورسز ، ادراکسز بر شیدن صادر اولدیغنی اعتقاد ایتمک لازم کلور . دهر یلرنک عقللری

طبیعتلرنک اولومه دوا تابا آماولری ، آز عسکرنک بعض وقت کوب خلقلری تلف ایدووی ، انسانلرنک هر جهندن بر برینه «تباين افراد» ایله مختلف اولولری ، بری فقیر اولوب بری بای ، بری خسته اولوب بری سلامت اولولری ، هر نرسه و هر بر شی جمله سی بر مقدرنک وجودینه دلیل اولمه سی بدیهیدر . امتلر هر نه قدر جاهل و ظالم اولسه لرده و نه قدر غبی اولسه لرده بر قاهر مطلقنک وجودینی حیات دنیاویهدن سوکوره بر حیات اخرویه اوله چغنی دوشلرده کورمک ، آنا بابالردن ایشتمک طریقی ایله اولسه ده شعور ایتمشلر . فقط قاهر مطلق کیمدر ؟ حیات اخرویه نه طرزده اولور ایدکنده ، میلیونلرچه کوب زعملر طوغدرمشلر ، غایت چوق بتمز توکنمز منهدلره ذاهب اولمشلر .

عالمده بر سر وار : بر حقیقته بیکنلرچه باطللر یابشمقده در . بو سببدن عقلی ضعیف اولانلره حقیقت ایله باطلنی ، صواب ایله خطانی تفریق ایتمک مشکللشور . انسانلر بونک سو نتیجه سیله هر دائم اختلاف ایدرلر . بعضیلری قادر مطلق «قویاش اولسه کرک ؛ زیرا غایت نورایدر» دیمشلر . «بعضیلری فیل اولسه کرک زیرا غایت کوچلیدر» دیمشلر . بعضیلری الوهیتنک انسانیتیه حلول ایتدیکنی دعوی ایلاب بعض بر بزم کبی آدم اوغللرنده ساطه غیبیه وارلغنی اعتقاد ایتمشلر . بعضیلری یاشیل یفراقلی چیچکه لی آغاچلری «الوهیت» ایله توصیف ایتمشلر . بعضیلری اصناملره حتی بز او کبی حقیر شیلره عکوف ایتمشلر . اوشبو صورت لرنک کوزلری وار لکن کورمزلر ، قولاقلری وار اما ایشتمزلر ، باشلاری وار لکن بر شی آکلمازلر . اشرف مخلوقات اولان انساننک

ايله اوينامقده اولان بالانگك حركتى كىي ضعيف، بو كونگى كىي جدى دگل ايدى. احتمال كه بو كون حكم ايتمكده اولان عقلنك ده اشلىرى جدى دگل وهمى ولهوى صرف خيالدين عبارت بر شى اولور قالور. اسلام فيلسوفلرندن معرى حضرتلرى «اظن زمانى كونه و فساد- وليدا بترب الارض يلهو ويعبث» دييور. نه قدر دوغرو بر سوزدر.

زمانلر، كونبكون كيچوب طورر. انسانلر دنيا مشقتلرى ايله تربيه لنورلر. عقول انسانيه كونبكون «قانون تكامل» ايله تكامل ايلر. اوشبو سببدن بيوك بر سيني الله ايتمايه، عمومى بر استعداد حاصل ايدر. ايشته شويله بر حالده جناب الله انسانلره محمد عليه السلام الله افكار بشريه نى تنوير ايديه چك اصلى، فصلى «توحيد» دن عبارت اولان اسلامى احسان ايتدى. محمد عليه السلامى عمومى بر معلم ايدوب خاتم النبيين ايلدى.

حيات اجتماعيه نك اساسى اولان توحيد و فضائل دينيه دن عبارت اولان اسلام كلمش زمانده عالم، دين و علم، مدنيت و سياست جهتندن انسانلر پك كيروده قالمش ايدى.

وحشى اولسون مدنى اولسون انسانلره دين طومتق و آنك قاعده لريني اجرأ ايتمك مطلق لازمدر. ايسكى وئيلرده بيله كنديلرينك آتا و بابالردن، فارچق و ايلردن قالمش عادتلىرى دين اولمق صورتنده احترام ايدرلر ايدى. اسلام وئنى مذهبنده اولان اشطانسز عربلرني آياقلاندردى. بر عصر اوتمازدن مقدم بتون عالمى تجديد ايتدى. دين و مدنيت هم سياست بناسنى اورنلاشدردى. وئنتيت، شانويت، مانويت مذهبلىرينك طاملرن قوريتدى. اسلامنك تاثيرى، گرچه اسلاملر

كامل اولور ايسه بو كىي حماقتى اعتقاد ايتمازلر. الوهيت و حيات اخرويه حقدنه انسانلرنك بتماز توكنماز اختلافلرينى ازاله ايدوب حيات اجتماعيه نك صلاحنه اساس اولان «توحيد» كه تشبث، گناهلردن اجتناب ايتمك طريقه لريني تعليم ايتمك ايچون جناب الله حضرتلرى كمال رحمتندن انسانلره معلملر بياردى. بو معلملر (انبيا) جناب الله طرفندن فرمان اولنمش شيلرى بنده لره تبليغ ايتدكار چه ضعيف عقللى بنده لر طرفندن تمام عداوت ايله فارسو آلدليلر. انسانلرده حقيقتنه مخالفت ايتمك طبيعى اولديغندن بو معلملرده امتلر طرفندن غايت بيوك تحقير، تعذيبلره دوچار اولدليلر.

حضرت آدمدن سيد الوجود (صلى الله عليه و سلم) حضرتلرينه قدر انبيا كرام ايله امتلر آراسنده دائى محاربه اولمشدر ديسه ك جائزدر. انبيا كرام بيكلر چه انسانلرنك هدايت تابمقارينه سبب اولدليلر و بيكلر چه انسانلر بونلردن اعراض ايدولرى سببلى وادى ضالانده قالدليلر. پك چوقلرى انبيا كرامنك تعليماتنى فهم ايتمشلر ايسه ده حقدن اعراض ايدوب الله نك غضبنه دوچار اولدليلر. «ضربت عليهم الذلة...» پك چوقلرى انبيا كرامنك تعليماتنى فهم ايتمامشلىر. شويله ياكلش طريقه سلوك ايدوب صراط مستقيمدين عدول ايدرك آزمشلىر.

انبيا كرام افكار انسانيه نى غليانه كتور- مشلىر. اختلاف افكاردن عقول انسانده بر انشراح تولد ايدر. اوشبو سببدن قرآن تفكر تدبير عقلى ايشلاتمك عقلى آرتدرمىق ايله امر ايتمشدر.

مقدم زمانلرده انسانلرنك عقولى غايت ضعيف ايدى. عقلنك ايشلامسى توپراق

بر قوم حقنده اولان معلومات تاریخیه شول قوملرنڭ خلغلری طرفندن یازلمشدر . روس قومی حقنده مفصل صورتده تاریخ یازوب ادبی جهتلر روس قومنی باشقه لمرتبه سینه کوتارر- گه سبب اولان مؤرخلر بزم آنالر و بابالر- مزناڭ معاصرلری ایدیلر . هر بر قومده اولدیغی کبی روس تاریخلری ده یقینی دلیللر ایله دگل بلکه ایکی سقیمدن بر مستقیم چیقارمق اصولی ایله میدانه کتورلمشدر .

فقط بوننگله برابر روس مؤرخلری آرخیوال- لردن ، فبر تاشلری و ایسکی آقچه لردن ، یونلمش تاشلر و ایسکی قورال لردن عموما حفریات واسطه- سیله پک چوق شیلر جمع ایتدیکلری انکار اولنماز . سقیم خبرلر بزلرده ده کوب ؛ لکن ایکی سقیمدن بر مستقیم چیقارماق آدملرگه قحطلق واردر . ژولغه بویلری ، بلغار و سرای مملکتلری ، فریم و استرخان ولایتلرنه حفریات اجرا ایدلسه ایدی ، ایسکی ترکار تاریخلرینه خدمت ایتک پک کوب شیلر تابلور ، پک کوب سرلر میدانه چیقار ایدی ، فقط بویله خدمتلره بیل باغلاب کرشوپیلر یوقدر . آوروپا عالملری کوسترمش فدا کارلقلرنی بر آزغنه اولسه ده کوستررلک همت بزلرده هنوز کورلماز . ترکارنڭ دولتلی منقرض اولمق بر بلا ایدی . اما تاریخلری اشلانماز بلکه تمام یوغالور ایسه دولتلی منقرض اولمق مرتبه سنه گنه دگل بلکه کندیلری منقرض اولمق صورتده بلا اولور .

II

ترکار . ترکارنڭ اورنلری . ترکارنڭ مختلف اسملری .

ترك قومینه منسوب اولدیغیز جهتلر ترك قوملری حقنده اجمالی بر فکر حاصل ایتک لازمدر .

عددچه پک آز ایسه لرده ، بتون دنیانی استیلا ایتدی . روی ارضنڭ نصفنی تحت تصرفنه کیچردی . انسانلره بر کوك دائم اولدقجه بتمایه چک روح جدید اوردی . البته بوقدر بیوک بر اثر تاریخده مثلی کورلمایه چک شیلردن در . میان عبدالاول الغفاری « الوغ آقا »

تاریخمه عاند

I

تاریخ حقنده بر ایکی سوز .

تاریخنڭ فائده لری و اهمیتنی حقنده یازمق معلومنی اعلام دیمک اولدیغندن کوب سوز سویلرگه احتیاج یوقدر . شمدی هوا ایله صو درجه سنده مهم اولان بر علمنڭ علم تاریخ ایدیکنی هر کس بیلمدی و آکلادی . عاملی و مدنیتلی قوملر کندیلرینڭ ملی تاریخلرینی کوكده اولان قویاش روشننده کوروب و بیلوب طورلر ، مکتب شاگردلری بونی لذت ایله اوقورلر . ملی تاریخنی بیلمامش و آگا اهمیت ویرمامش بر ذات ، شول ملت اعضاسندن سانالماز .

بزم ده تاریخمز واردر . بر وقتلر شان و شرف کسب ایتمش ، فضیلت و جسارت ایله شهرتلی آفاقی طوتمش و مکارم اخلاق صفت لازمه و طبیعت ثانیه لری حکمنده اولنمش ایسکی ترکار ، بزم محترم بابالر مزددر .

اوشبو عالیجناب سلفلرمز حقنده مفصل صورتده یازلمش تاریخ کتابلری اولماز ایسه بو فصولق آنلرده دگل بزلرده در . زیرا هر

سترلمش اسملر، فرقلرنىڭ اسملرى دگل بلگه آز والوغ بىر فرقلەنىڭ كوب اسملرىدۇر .
 اوشبونىڭ ايچون تركى قىيلەلرى و ترك قىوملرى اولمىق اوزره حسابسىز اسملر صاناب هر برىندن آيرى آيرى بحث ايتمك (۱) بىر قومنى مختلف اسملر آستونده تكرار سويلامك اولور . بو ايسه ضرورتسىز يردە بىر عائله نى تفريق اولديغىدىن تارىخنىڭ بوز لمقىنە واقوچىلرنىڭ ذهنلرى خطا يول تعقيب ايتمىكلرىنە سببىدۇر . تارىخ ياز وچىلر اوشبونىڭ نقتەغە دفت ايتسەلر گوزل بىر اش اولور ايدى .

III

ترك قومىنىڭ بيشوگى

بعض مؤرخلر، بنو آدمنىڭ مسكنى مشرق طرفىندە اولديغىنى و شوندىن دە بىر قوم صوگنك اولارق ايكنچىسى مغرب طرفىنە هجرت ايدوب طور- دقلرىنى سويلرلر . اوشبو هجرت واقعه سى شول درجه دە عجيب تصوير ايدلوركه بو طوغرودە يازلمش اثرلرنى اوقومش كيمسەلر مشرق طرفىدە بىر انسان خزىنەسى اولمىغە غير متناهى صورتدە ميدانه كلوب طورديغىنى و ايكنچى بىر طرفىدىن اوشبو انسانلر بىر بىرىنە طوتاش صورتدە غرب طرفىنە سفر ايدوب طورمقده اولدقلرىنى فرض و خيال ايلرگە مجبور اولور . و بعضيلردە تركلرنىڭ بيشوكلرىنى آلتاى تاغلرىندە، اسسى كول اطرافىندە (يدى صو ولايتىندە) اولمىق اوزره كوسترلردە صوگرەدىن بويردىن غرب طرفلرىنە كوچدىكلرىنى سويلرلر .

(۱) ترك قىيلەسى اولارق توكيولر، اوغرلر، قىچاقلر، سارمات واسيكتلر، لان و مساغىلر، هون و بلغار- لىر و بوندىن باشقە حسابسىز اسملر ايله قوملر ذكر ايدلر .

تارىخىمىزى بىلمەك، طبيعى بوگا باغلانمىشدر .
 تركلر نوح پيغمبىرنىڭ يافت اسمىدە اولان اوغلىنىڭ بالالىرى ايدىكى حقىدە مؤرخلر طرفىدىن اتفاق واقع اولمىغە تركلرنىڭ ابدالرىنى نوح پيغمبىردىن حساب ايتمك ممكىندۇر .

تارىخ ضبط ايدلنە باشلاندىغى كوندىن اعتبارا چىن مملكتىنىڭ تونكى قوياش بايوش طرفىدىن « طونه » يىلغە سىنگ تون طرفىنە و « ويستوله » نهرىنىڭ قوياش چغش طرفىنە قدر اولان اورنلردە « ترك » قومى اولنور ايدى .
 چىتلر طرفىدىن يازلمش بعض اثرلردە ترك قومى اولمىق اوزره پك كوب فرقلر كوسترلور فقط بىر مات و بىر قىيلەدىن عبارت اولان بىر قومنى بويىلە اسملرگە فاراب ، مختلف فرقلرگە آيرمىق و جهسزدۇر .

تركلرنىڭ، معيشت ايتمىك اولدقلرى اورنلر، بىلغە و صولر، تاغ و اورمانلر، بولون و صحرالر اسمى ايله آتالمىقلرى پك اسكىدىن قالمش بىر عادىتىدۇر . اوشبو عادات حتى بو كونگە قدر دوام ايلر . بىر آتا و بىر آنا بالالىرى اولان باشقردلر اوطورمقده اولان اورنلرى اعتبارنچە گايىنە، دىم، توك، بىر جان ، اوسىرگان ، بوگولچان كىبى كوب اسملر ايله يورتولورلر .

بوندىن باشقە بعض بىر اسملر واردركە تركلرنىڭ سىياسى جمعيتلرىنە و صوغشچى فرقلرىنە اطلاق ايدلنور اولمىشدر (۱) .

كورشيلرىندە اولان چىت قوملرنىڭ بونلرنى مختلف اسملر ايله تعبير ايدوب يورتدىكلرى هم ترك قىيلەسىنىڭ حدسىز و حسابسىز فرقللرى اولمىغىنى و هم ايدىرگە يول آچمىشدر . اما حقيقت حالده ترك فرقللرى اولمىق اوزره كو-

(۱) صوگ و قتلردە شايع اولان اوزباك و چغتاي اسملرى مجرد بىر جمعيت باشقلىرى اسملرىدۇر .

خدمتندە قارانغو بر شورهده بولونديغىدىن بو كىتابلر بىم قوليمە بىك صوڭ توشدىلر. شونڭ ايجون آنلر حقندە فكر بيان ايدويم، يعنى اشبو تنقيدمده شولاي صوڭغە قالدى. شولايده مينم بو تنقيدلرم غزتلردەگى عادى تقرىظلر قىبلىندىن اولمادىغىدىن، صوڭغە قالوب چغويندە آرتق ضرر كورمىم.

قزان دەغى بر ايبدهشم بگا: «ذاكر القادري ترجمه لرینی برده ياراتمىم، جملەلری اوزون وربطسز، تعبيرات و طرز افادەسى برده تاتارجه - تركجه دگل. مونڭ اوستينه وفق علامتلىرى (ازناك پرىپىنانيەلر) نى اورونلى، اورنسز قويوى بوتونلەي رغبتنى قايتارا. «مدنيت و اسلام»، «تحرير المرأة» و «المرأة الجديد» ترجمەلرني مطالعه ايتمك بولوب قوليمە آلمان ايدم، برده آڭلى آلمانچاچ بر نيچە يول اوقوغاچ دە اوقودن واز كىچدم. اشبو ترجمە - لر يىندن بعضيلرى قزان غزتلەرىندىن برينڭ اداره خانەسىنە كلديگندە: «مونڭ معناسز اولوينە ذاكر القادري اسمى كافى» ديه تقرىظ فلان ايتو دگل، اوقوبدە قاراماغانلر» ديه يازمشيدى.

فقط بن اول ايبدهشمڭ بو فكرينه اشتراك ايتە آلەيمىن. ذاكر افندى اڭ جدى كىتابلر ترجمە ايتە، مسلمانلىق دنياسنده حركت فكرية و حرريت چيشمەسى اولان مصر قطعە سندهغى علماء و فضلاءڭ دين و دنيا حقندەغى افكار و نظرلرى ايله اوزمىنڭ نادان، قارانغو و ايسكىپورر خلقمىزنى آشنا ايدرگە غيرت و همەت ايتەدر.

اشبو ترجمەلرى و «مدرسة حسينية» دەگى درسلى آرقاسندە ذاكر افنديڭ تاتارلر آراسندە خپلى شهرتى واردر. آنڭ حقندە

احتمال كه بويلا ظناره باعث اولان شى «يڭى چاي» (ينسى) وادىلرندە ظهور ايدىن «آثار عتيقه تركيه» اولمشدر. لىكن بو شى مذكور يرلردە ترك قوملرى همده مدنيتنڭ اعلا درجه سنك اولان ترك قوملرىنڭ معيشت ايتدكلرىنى اثبات ايدر. يوقسه بتون ترك قومى شول يرده ظهور ايدوبدە صوڭره دن نوبت ايله هجرت ايتديكلرىنە دليل اولماز. احتمال كه مشرق طرفندىن باشلاب جايق و ايدىل ييلغەلرى اطرافندىن كىچوب «طونه» ييلغەلرى بويلرىنە قدر تارالمش ترك قوملرىنڭ مركزلرى بر وقتلردە «يڭى چاي» و «آلتاي» تاغلىرى اطرافندە اولمشدر.

مؤرخ ابوالغازينڭ: «يافت بن فوح جايق ايله ايدىل نهرى آراسندە طوردى» ديه دعواسى هم بزم بو يرده سويلادىكەزنى تايدى ايلر. يراق بابالرى «جايق» و «ايدىل» آراسندە معيشت ايتمش قومنڭ بالالرىنە «يدى صو» و «يڭى چاي» هم «آلتاي» طرفلرندىن هجرت ايتمكە «جايق» و «ايدىل» نهرلرىنە كلورگە لزوم يوقدر. خلاصه: ايدىل و جايق ييلغەلرى بويىندە طورمقدە اولان ترك قوملرى تا نوح پيغمبردن بيرو اوشبو اورنلرندە ياشامكە لردر.

تنقيد

۲

تحرير المرأة» و «المرأة الجديدة» ترجمەلرىنە عمومى بر نظر

«تحرير المرأة» و «المرأة الجديدة» ترجمەلرى نشر اولونغان چاقده بن عسكرليك

روشنه چقماغان ایدی. مین آرزو ایتنه ایدم که، بو کتابلر، بیگل، آچق و اوقوچیلرینی اوزینه ایرکلی ایرکسز جلب ایتوب طورورلاق روشده اویناق و هییت ترجمه ایدلسینلر. لکن بختسزلکگه فارشی ذا کر افندیگه ترجمه لری بویله چقماغان. کتابلر بیک آغر، و کوچ ایله آکلاشیله چق طرزده ترجمه ایدلگان. بو ترجمه لرده شوندی چیتین ومغلق اورونلر وارکه، بو کتابلرنک اصل عربچه سینى سویه، سویه کمال دقت واعتناء ایله ئلله نیچه قات اوقوغان مین بیک قینیلیق ایله گنه آکلی آلامن. ایندی کتابنک اصلینی آکلاماغان یا که اوقو- ماغان یا خود بوندی بختلر ایله اوغراشماغان کشىلر بونلرنی نیچک ایتوب حقیله آکلی بلسینلر؟

بو ترجمه لرنک آغر وته مسز اولوینی دعوا ایدوچی مین گنه اولمیچه، بو فکرده اولانلر کوب ایکان. مونی میکا بر نیچه معتبر افندیلر اوزلری سویله دیلر. بیک کوب مطالعه پرست کشىلر ذا کر افندیگه اولگی ترجمه لریندن رغبتلری قایتو سببلی اشبو کتابلرنک ترجمه- لرینی اوقوب ده قاراماغانلر.

مطالعه چی بر خانم غه: «سزگه بیک طوفوناقلی بحث ونظرلرنی حاوی اولان «تحریر المرأة» و «المرأة الجديدة» ترجمه لرینی انشاء الله اوقومشدرسکز؟» دیدیگمه «مع التأسف یوق. چونکه مین بختسزلیکگه فارشی ذا کر افندیگه ترجمه لرینی آکلی آلمین» دیه جواب ویردی.

بو ترجمه لرنک ایکسینه بردن قاراغانده بونلرده مونه اشبو کیچیلکلر وار:

(۱) کتابلر تاتارچه- ترکچه گه ئه یله ندرلک استه نلدیگی حالده، اسملری عربچه قالدراغان

یاخشى، یامان سوزلر هر بیرده ایشتیله در. ذا کر افندیگه، روسیه مسامانلرینک استقبالی وتربیة اجتماعیه لری حقنده اوزینه بر تورلی مخصوص فکری وارلیغی معلوم. یا گانه دیدیگم کبی آنک ترجمه ایتدیگی کتابلر و با خصوص «تحریر المرأة» و «المرأة الجديدة» کتابلری بیک جدی و بیک مهم درلر. شونک ایچون، «آکلاشلمی» یا که «معناسزلغینه مترجمینک اسمی یته» دیه رک، آنک ترجمه لرنی اوقومیچه قالدرورغه اصلا یارامیدر. مترجمی آرمزده، تعلیم و یازو دنیا سنده مهمچه بر موقع توتقان، جدی وفائده لی کتابلرنی بنم فکریمه کوره بیک دقت واعتناء ایله اوقورغه تیوشدر.

ذا کر افندیگه ایلکگی ترجمه لرینی هر نیچک ده مطالعه ایتنه آلمانلر ایدم. فقط «تحریر المرأة» و «المرأة الجديدة» کتابلری نشر اولند- یغینی ایشتکاج ده، شونلرنی مطالعه ایتونی کوکلم زیاده تله مشیدی. چونکه مین بو کتابلرنک مؤلفینک مخلصلریندن اول کتابلرده غی فکرلرنی یاقلاو- چیلردن اولدیغمن، آنلرنک اوز تیلیمزگه ترجمه اولونویینی و بیک رغبت ایله اوقولویینی بتون وجودم ایله تلی ایدم. حتی ترجمه ایدوچیلرگه یول حاضرله و اوقوچیلرینی بر درجه یه قدر ئیله شدرو و دقتلرینی جلب ایتو مقصدلرینه مبنی، بلطر «وقت» غزته سنده، بو کتابلرنک مؤلفی اولان «قاسم بک امین» نک تفصیلی بیوگرافیا سینى یازوب نشر ایتهمشیدم. شونک ایچون بو کتابلرنک ترجمه اولونویینه افراط درجه سنده شادلاندم و قولیمه توشکاج ده خسته- لیگیمه ده التفات ایتمیچه کمال رغبت ودقت ایله مطالعه ایدرگه طوتوندم. فقط اوقوب چقماچ، مع التأسف اولگی رغبت وشادلیقلر خیلی سوندی. چونکه ترجمه لری مینم آرزو ایتدیگم

حضرت کوبوهك وقتده «یاكى» املاسىنى اختيار ايتمشدر. مقصودى غالباً «ياكفى» شكلمده يازادر. ذاتا بو تلفظ قزان طرفلرینه با خصوص قزان آرطینه مخصوصراق بر تلفظدر. ترکار ایسه «يکى» املاسى ایله گنه يازالرده، «ينى» روشنده ئه بته لىر. ايندى بو بيرده، «فادين» سوزينى يازغاچ «يکى» سوزينى يازارغه كپرهك يا كه «خاتون» سوزينى يازوب تيگى تاتارچه شكلملردن برينى اختيار ايتەرگه كپرهك ايندى.

(۳) بيك كوب تاريخ، جغرافيا اصطلاحا- تنده و باشقه نرسه لىر اسلمرينده تركچه ده، صوئره آندن آلونوب تاتارچه ده ده استعمال اولونوب معروف و مقبول اولغان كلمه و تعبيراننى قوللا- نيمچه عربچه تعبيرات و اصطلاحات اصل عربچه سنده گى كىي قالدولغان. بونلرنك كوبيسى اوقوچيلرغه اصلا ايشتمگان سوزلر. آنلرنى آنچق ياكى عرب ادبياتى و مصر مطبوعاتى ایله ماناشوچيلرغنه بلسه لىر بلورلر. همده بر چوق سوزلر تركلرده و بزده مقبول املاء ایله يازلمیچه عربچه ده اولديغى كىي يازولغان.

(۴) جملهلر اوزون و بعضيلرى بيگرهك اوزون اولمقله برابر عربى اسلوبده ريك تزلگا- نلرده بيك مغلغ و آكلاشلى طورغان اولوب كيتكانلر.

(۵) طرز افاده كتابلرنك باشندن آخرينه حدلى بر آهنكده ريك اولوب، اوقوچينى درد- لندروب، يا كه آنك روحينى اويغاتوب بيه ره چك و دقتينى زياده چه جلب ايده چك افاده و تعبيراتنه تورلانو (تقنن) برده يوقدركه، بو جهتن، هم قرآنچه، عربچه، پيغمبر چه اولان و عموما عرب، ترك و تاتار مطبوعات و ادبياتنده قبول و استعمال ايديلهن «الله» سوزينى برگنه مرتبه ده ذكر

ده، شول اسلملرنك ترجمه لىر دخى تركيچه يازولغان. اسلملرينك شولاي عربچه اولوى، طشدنوق، كتابلرنك تركى روجه اوامغانليغينى كورسه توب طور اووقوچيلرنك رغبتينى قايتارادر. بر كتاب نيندى تيلگه ترجمه ايدلسه، آنك اسمى ده شول تيلگه ئه يله ندرلك عموماً قبول ايدلمش نرسه در. «تحرير المرأة» اسمى «خاتونلر عربتى» يا كه «خاتونلرغه حریت» اسمينه و «المرأة الجديدة» اسمى «ياكى خاتون» اسمينه آوشدرلسه، «ياخود» دپهرك، اوزون ايتدروب بونلرنك ترجمه لىر يازمغه لزوم قالماز ايندى.

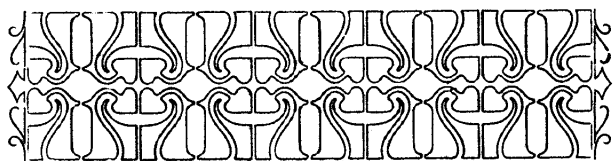
(۲) سوزلر آراسنده تناسبغه اهميت بيرمه و. بر جمله ده كى بر سوز خالص تاتارچه اولديغى حالده، آنك كوريشينده گى ايكنچى سوزنك تاتارچه مرادنى تاشلانوب خالص تركچه سوز قويولغان. يا كه بر سوز چن تركچه يازلدينى حالده آنك ياننده غى ايده شى چن تاتار املاسىله يازولغان. بعضاً «بو جمله خالص تركچه ايكان ايندى» ديب طورغانده صوكندن غنه بر تاتارچه مصدر اداتى چغوب، تناسب و تناسب نى خللدار ايتوب بيه ره در.

كتابلرنك طشلر ينى بئروب كيتمك ايچون، بوگا مثال ده كورسه توب اوتيك: «تحرير المرأة» طشده غى «ياخود» دن دوگهى بيش سوزنك دورتيسى بيك هيبت، تركارچه. فقط ايك صو- كده غى «ايتو» سوزى «ايتمك» صورتنده يازلسه جمله بوتونله ي تركارچه اولور ايندى ده بو كىي تناسبسزليكن فوتولور ايندى. «المرأة الجديدة» طشده غى «ياكا فادين» سوزلرى آراسنده تناسب يوق. «جديد» معناسينى ايفاء ايته تورغان سوز بزده ياكما، ياكى، يكى، يكا، ياكفى شكلملرينده يازيله لىر. رضاء الدين

بری برینه صویغانده قاپلان دیرلیک روشده
اوخشیلر .

ترجمه لرده گی کیمچیلیکرنی تفصیلا، اوزنی،
اوزنی ایله کوسترونی کیله چک مقاله لرمزگه
قالدرامز .

ع . بطل .

فتی صاحبه

کائنات نڭ وجود بولووی

[بو طوغورده قانت و لاپلاس نام عالم نڭ اویلا دقلری
نظریه (۱)] .

«کن» امر جلیلی، حضرت آدم دن
بیرلی انسانلرنی بیک کوب مشغول ایتکاندر .
هر قومده، هر عصرده، کوز اوکنده طورغان
اشیالرنڭ نیچک حاصل اولغانی، نیچک میدانه
کیلگانی اویلانغان و بو طوغورده بیک کوب
سوزلر سویلانگاندر . لکن بو اویلاولرنڭ
همهسی آزر زمان ایچنده، یاگی اویلاولرنڭ
ظهوری ایله اعتباردن توشمکده دوام ایتکاندر .
بودی، فونفه چیوس و سائر زور شرق
دینلرنده «خلقت کائنات» غه دائر بر چوق

(۱) ئەمانوئەل قانت مشهور نەسە فیلسوفی بولوب
۱۷۲۴ نچی ییلده طوغندی و ۱۸۰۴ نچی ییلده وفات
بولدی . اوزی دارالفنونده پروفیسور ایدی . پیهرسیمون
لاپلاس دخی مشهور فرانسز ریاضیونیندن اولوب ۱۷۴۹ ده
طوغندی و ۱۸۲۷ نچی ییلده وفات بولدی .

بو ایکی بیوک ذات فلسفه ده بیک زیاده افتتار
کوستروب اوزلرینه مخصوص عقیده لر و نظریه لر تأسیس
قیلدیلر .

بو ذانلرنڭ اثرلرندن بعضیلری روسجه غه ترجمه
ایتیلشدر .

ایتمیچه، سارنلردن آلونغان «خدای» سوزینی
کمال اعتناء ولدت ایله قوللانمق یاغندن ذا کر
افندینڭ ترجمه لری محترم موسی افندی بیگی
یاز ولرینه مکمل صورتده اوخشیدر . بویله برگنه
آهنکی طرز افاده ایسه، خاتون قزلریمز
وملار یمنڭ اگغراشوب وموکلاندر وب اوقو-
دیقلری نصیحة الصالحین، مهمة المسلمین وفضائل
الشهورلرگه مخصوص کبی ایسکی وجانسز بر
طرز افاده درکه بونی مقتدر بر محرریمز قسقه چه
ایتدروب «مصنفا نه طرز افاده» دیه تجبیر ایتددر .
(۶) ترجمه ده بایتافنه یاگلیشلر وار .
عرب غزته لرینک محررلیک ایتکان و عرب ادبیاتینه
چوموب کیتکان بر ادرمز ذا کر افندیگه عر بچه دن
ترجمه لرینده بویله یاگلیشولر عفو ایدلور
کبی بر شی دگلدر . بو توغریده نیندیگنه
عذر نزلسمده هیچ بر تورلی مقبول عذر تابا
المیم . شونده ده آشغوب ترجمه ایتو سبیلیگنه
بویله یاگلیشلر میدانغه کیلگاندر دیب
اویلمین . ذاتا ذا کر افندینڭ بو کتابلرنی بیک
آشیغه، آشیغه ترجمه ایتدیگینی کوسترون باشقه
فرینه لردر کوبدر .

(۷) کتابلرده مذکور اشخاص حقنده سزق
آستنده بر آز معلومات بیروب کیتمه وده
کیمچیلک صانالورغه یاریدر . چونکه بو کتابلرنی
یالکوز، غرب ادبیاتندن خبردار ضیایلرغنه
اوقومیدر . بیک کوب اوقوچیلرغه نسبه اول
اشخاصنڭ شولای بوتونله میهم قالوی کیلیشیب
بتمی بلکه ترجمه نڭ جانسزلیغینی غنه آرتدادر .
مونه اشبو کیمچیلیکر سببندن بو ترجمه لر
صالقون، روحسز، سورهن و آغر چقغانلر . بو
ترجمه لرنی اوقوغانده ایرکلی ایرکسز عبدالله
افندی بوبی نڭ «برهان ساطع» آدلی ترجمه سی
کوز آلدینه کیله در . چونکه بو اوچ ترجمه

بولغاچ حرکتندە دوام ایتەدر. لکن مذکور بولوط طشینک آغرلقى، ایچینک آغرلغندن، دها طوغریسی طغرلقلری بر بریسندن فرقی بولغاچ طشندن بر پارچه آیریلوب فضاغه آیلغان.

بو یاکی پارچه، فضاغه حرکت قانونلری موجبجه، زور بولوط پارچه سنک اطرافنده حرکت ایتوچی بر «پیک» شکلنی آلمان بناء علیه بو کچکنه پارچه هم اوز محوری اطرافنده هم زور بولوط پارچهسی اطرافنده آیلانه باشلاغان.

شو قانون موجبجه هر بولوط پارچه سنک طشندن آیرلغان پارچهلر فضاغه، حاضرده کوردیکمز ییلدیزلرنی تشکیل ایتکانلردر.

اول زور بولوط پارچهسی حاضرده قویاش دیب اویلاندهدر. ارض و سائر ییلدیزلر «قویاش» اطرافنده ایلاندکلرندن یوقاروده ایتیلگان قانون موجبجه قویاشدن آیرلدقلری ظن ایتیلدهدر. فمر ایسه ارضدن آیرلمشدر.

بر اویلاوغه کوره مذکور زور بولوط پارچهسی «ارض» دیب حساب ایتیله ایسهده بونی رد قیلهچق بیک کوب دلیل طایبلدهدر.

ایشته، قانت و لاپلاس نام عالملر طرفندن اویلانغان بو نظریه حاضرده حکمنی محافظه ایتمکدهدر.

لکن مذکور بولوط پارچهسی نه ایچون فضاغه برا قیلغان و ناصل بر آل اونی آیلاندروب برنچی حرکتنی بیرگان، بورالرینه قانت و لاپلاسنگ عقللری یتمگانلگنی اوزلریده عجز ایله اعتراف ایتهلر.

هر حالده اول چیکسز بوشلقده حسابسز دنیالر، حسابسز جهانلر، بو جهانلر اوستنک حسابسز مخلوقات خلق قیلغان اول «قدرت

حکایات اولدیغی کبی ادیان سماویدهده دخی بو خصوصکه دائر رموز و اشارت واردر.

امام غزالی، فخر الرازی کبی اسلام فیلسوفلری دخی «خلقت کائنات» ایله مشغول اولمشدر.

* **

(قانت - لاپلاس) نظریهسی موجبجه: جناب حق، فضا نامی بیرلگان چیکسز بوشلقده آق آتش (۱) حالنده بر بولوط پارچهسی خلق و اوکا اوز محوری اطرافنده بر حرکت بخش قیلغان. اوللری غیر منتظم بولغان بو بولوط پارچهسی (حرکت) ناک تأثیری ایله بر قاربوز کبی یووارلاق بر شکل آلا باشلاغان. (بو خصوص حکمت طبیعیه (فیزیکا) فنی فاشنده عملی اولهرق اثبات ایتیلدهدر). فضاغه ایسه ۲۰۰ درجه (غرادوس) دن آرتق صالحلق بولدیغندن مذکور کره ناک طیشی اوز حرارتنی ضایع ایته آق آتش حالندن (صولی آتش) حالینه انقلاب ایته باشلاغان.

اوز محوری اطرافنده تیزلک ایله حرکت ایتکان بر جسمده ایکی توری قوت اوله: قوه عن المرکزیه یعنی مرکزدن کیلگان قوت، قوه الی المرکزیه یعنی مرکزگه طوغری کیلگان قوت.

بو قوتلر بر بریسنه موازن و مساوی بولدقده اول جسم ناک شکلنده هیچ بر اوزگارو

(۱) آتش یا که حرارت اوچ قسمدر:

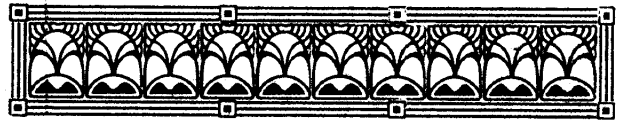
۱- نار بیضا- آق آتش که اگ قوتلی اولوب هوا حالندهدر. حاضرده قویاشده بولغان حرارت بو نورلیدر.

۲- مایع ناری- صو حالنده، اولوب ۱۰۰۰ غرادوس ده تیمرنک صو کبی اولوونده کی حالی کبی.

۳- صلب ناری- قاتی آتش اولوب هر کون کور- دیکمز آتشدن عبارتدر.

عظيمه» ننگ اسرارندن بولغان بو مسائئل، نظريه لر ايله حل گه طرشلسه ده، قيامتگه قدر بر معما حالنده قالاچق ديب اويلايمن .
والله اعلم بالصواب .
ن . آغه يف .

هامش - اون دور دنچي عصر ننگ اسلام فيلسوفلارندن بولوب تكفيرلر ايچنده وفات بولغان مشهور خواجه تحسين افندي «تاريخ تكوين» اسملى كتابيله، خلقت كاؤناتى تيكشرمشدر . لکن بو تيكشور اوزينگ تيكفيرينه سبب بولدى . «تاريخ تكوين» قيمتلى بى كتاب اولوب مطالعە سنى، مزاق ايتوچيلرگه توصيه ايتەمن . بر صاحب همت طرفندن تانارچهغه ترجمه قيلنده آرتغراق يخشى بولوردى . چونكه سوگ عصر زنده اسلام علماسى طرفندن برينچى مرتبه نشر ايتيلمش بر اثر در .
ن . آ .

باشقردلر (*)

عبارت ايدىكى معلوم اولدى .
اختيارلى آدملر باشقردلر يئرلرينه هجرت ايتدكلرى كى، نەده اولسه بر عيب سببلى روسيه ده طوروى ممكن بولماغان هر آدم، باشقردستانغه قاچا طورغان بولدى و شولاي ايدوب باشقردلرننگ كىك صحرا و اورمانلرى بر قچاقلىق ير اولوب قالدى . خصوصاً بو يرلرگه قاچوب كىلگان آدملرننگ كوب اگى - صالدا تندن قاچقان كشىلر، آلپاوتلرننگ ظلملرينه چدى آلماغان كر يستيانلر، پراواصلاحنى چيركاوندن آيرلغان آدملردن عبارت ايدى .

قزان دولتى منقرض اولغاندن سوگ باشقرد ستانغه روسلردن ماعدا اولغا و قاما بويلرندهغى چواش، چيرمش، تاتار كى طائفهلرده كوب هجرت ايتدى . بونلرننگ هجرتلرينه باشليجه سبب روس حكومتينه رضا بولماولرى ايدى .

كوب وقتاره قدرلى مهاجر روسلر برله باشقردلر طنج طوره آلماديلر؛ آره لرنده دائما صوغش و قچقرش بولوب طوردى؛ بونگ باشليجه سببى بر طرفدن يرلريننگ كيدوى، ايكنچى طرفدن تورهلرننگ قصوى ايدى .

مذكور اشلر سببلى باشقردلرننگ قانلرى قايناب طورغان بر وقتده حكومت (توره لر) اولگى نالوغلرغه غنه راضى اولماي، توتون باشندن ينه بر قدر نالوغ آلورغه هم طويلر - نندن پوشلينه آلورغه نظام چفاردى، «چوب اوستينه چوماله» ديگان قيبيلدن بو نظام ينه باشقردلرننگ آچولر ينى نچه اولوش قبارتدى . بو نالوغ و پوشلينه لرنى تولارگه اصلاراضى اولميه رق آرالرندن يول باشچيلرى ظهور ايدوب روسيه گه قارشو قيام ايدوگه فرار ويرديلر هم قونورتوب، قرغز و قالمق طائفهلر ينده اوز طرفلرينه اودارديلر . شول طريقچه ۱۶ نچى عصر ننگ

اوتمش عددده ايوان غرو زناينگ «باشقرد يرلرينه تيماو، اوزلرينى دشمنلردن حمايه ايتو» ايله وعده هم الندن يازو ويردىكى ذكر اولنمش ايدى . يرلرى بيك كوب آلونه باشلاغاچ ايوان غرو زناينگ شول يازوينى دليل ايدهر ك باشقردلر تاوشلانمغه باشلاديلر . شول سببلى حكومت، اهالينى باشقردلر يئرلرينه هجرتدن رسمى صورتده منع ايدوب فرمانلر تاراتدى . لکن حكومت طرفندن رسمى صورتده منع اولونسه ده، روسلرننگ هجرتلرى بتونلاي توقتالمىوب، هميشه آز آرغنه بوله طوردى .

۱۷۱۹ نچى سنه ده مينزله، چيلايى، زايىنسكى اويزلرينه باشقه يرلرده گى مهاجر روسلرننگ حسابلرى آلونوب، بارسى ۱۱۹۸ خانه دن

بلکه ۱۶۸۰ سنه یه قدر دوام ایتدی. سوگره مسقوادن «زیلین» نامنده گی بر پالقاونیق، عسکر برله کلوب کوچ حال ایله فتنه نی باصدردی. ۱۶۸۳ نچی سنه لدره مینزله تیره سننده ینه دن باشقرد فتنه لری ظاهر اولدی. لکن بیش یوز قدر جایق عسکرندن عبارت بر قامانده برله بو فتنه لدره باصدرلدی.

۱۷۰۷ نچی سنه ده «سیرگیفی» نام اوفای کامیسارینک ظلم و قاتیلغی سببلی، بیش سنه لدر قدر دوام ایکان سید واقع سنندن نچه اولوشلر آرتق اختلال چقدی، بو اختلالده ریاست سوروچی «کوسوم» نامنده بر باشقرد بولد. قندن بو اختلال آکا نسبتله «کوسوم فتنه سی» دیه تسمینه اولوندی. اوشبو اختلالده بتون اوفای اطرافینک باشقردلری قیام ایدوب اوزلرینک اوستالقلریله قرغرلری و فالملقنری، میشارلر وبر قدر تاتارلری هم چوایش وچیرمش کبی اولغا بوینده غی مجوسی طائفه لرینی اوز طرفلر-ینه قوشدیلر هم بو اختلالده بارچه سی باشقرد لره یاردم ایتدیلر. فتنه نی باصدروب، باشلقاری کوسومنی قولغه آلو ایچون، اوفادن طوقز یوز بیاولی عسکر برله خوخلوف نام پالقاونیقنی، قزانندن یدی یوز یتمش آطلی عسکر برله «آریسطوف» نام پالقاونیقنی اختلال اورنینه کوندردیلر. خوخلوف ننگ عسکرلری آراسنده بر قدر باشقردلدره بار ایدی. خوخلوف اوفادن آلتمش چاقرم قدر یرده «یوراک طاغ» نام اورنده باشقردلر برله اوچراشوب محاربه یه کرشدی؛ لکن خوخلوف ننگ عسکرنده بولغان باشقردلر، اوزلرینک قورنداشلری باشقردلر طرفینه چقدیلر. سوگره باشقردلر قوت آلوب، خوخلوفنی بار عسکرلریله محاصره یه آلدیلر. روسلرنی اون کون قدر محاصره ده توتوب،

آخرلرنده دهشتلی باشقرد اختلاللری باشلانوب، ایکی یوز سنه لدر قدر لی بر طوناشدن دیرلک دوام ایتدی. بو اختلالدره نه قدر ماللر تلف اولدی و نه قدر معصوم قانلر هدر اولدی. باشقردلرنک روسیه یه فارشو برنچی مرتبه قیاملری ۱۵۸۴ نچی ییلده واقع اولدی. ینه، مهاجر روسلر باشقرد یرلرینی بیک قومسزلق برله آلا باشلاغاچ باشقردلر ۱۶۴۵ ده اوفایغوبیر-ناسنده قیام ایدوب، مینزله شهرینه هجوم ایتدیلر. لکن بیک تیزلک برله مغلوب اولوب کوبسی اسیر ایدلرک قتل اولوندیلر. ۱۶۶۳ ده اوفای باشقردلری ینه دن قیام ایتدیلر. بونلرنی مسقوا-دن عسکر کیتروپ کوچ حال ایله باصماغه موفق اولدیلر. بو اختلال ننگ قزوی بتار بتماز ۱۶۶۴ ده سید اسملی بر باشقردنک ریاستی تحتنده ینه دن بیک قوت برله باش کوتاردیلر. بو فتنه ده اوفای و قزان اطرافنده بولغان کوب روس قریه لرینی یاندیروب وکوب روسلرنی اولدردیلر. بو فتنه لدر بیش سنه قدر دوام ایدوب باصدر و ایچون تورهلر طرفندن باشقردلره کوب احسانلر وعده فیلندی ایسه ده هیچ قایوسی فائده ویرمدی. باشقردلر اوزلرینک طالاور اولدرولرنده دوام ایتدیلر. لکن باشده بونلر ایله بر بولوب اشکه کروشکان قالمق خانلرندن «آیوک» بونلردن آیرلوب حکومت طرفینه چقدی وشول سببلی بونلرنک قوتلری ضعیفلنوب توقتا-مقلرینه سبب اولدی. بو فتنه روس تاریخلرنده باشلقلرینک اسمینه نسبتله Ситовскій бунтъ (سید فتنه سی) دیه مشهوردر. لکن بو باصیلولریک اوزاقغه وارمادی، ۱۶۷۷ ده باشقردلر ینه دن قیام ایتدیلر. اوفای طرفینه کیتدیلر. لکن اوفای ۱۰ چاقرم قالغاچ نه سببه مبنیدر کیری قایتدیلر. شولایده بو اختلال باصولمادی

چاره سىنى تىزلىككە كوررگە تيوشلى . وبا خستەلگى ، چچك قدر عمومى دگلدر ، هر برده و هر كيمده اولماز .

چچك ، قريه لارده بيگراك كوب و قورقنچلى اولور . بونك سببى ايسه قريه خلقى نظافت كه رعایت اينمديكلرى و آشلانمادقلرىدر . (آشلانمق بزه كوره كيمسدرمك ، اوطورتمق و سانچدرمك اولور) .

حسابلره كوره آشلانماوچيلر آراسندن چچك ايله اولوچيلر يوزده ۲۵-۳۰ ، برگنه مرتبه آشلانماوچيلر آراسنده ۱۱ ، ايكي مرتبه آشلانماوچيلر آراسنده ۴ ، اوچ مرتبه آشلانماوچيلر آراسنده اگنه وفات اوله در . ديمك برده آشلانمغان يوز بالانك چچك ايله دورتنن بر الوشى وفات اوله در . اوشبو سببىدن بالارنى مطلقا آشلانمق لازمدر . خصوصا شريعتنر نظافت قاعده لرينه رعایت ايدرگه ، سلامتلكنى غنيمت بيلوب دوالانورغه بيورمشدر .

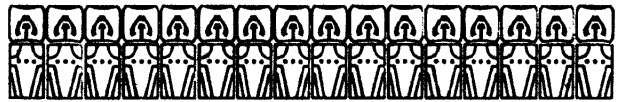
چچك ، آشلانمغان كيمسه لارگه چيقدىغنده آغير و قاتيع صورته چيغوب رنجته در . وفات اولماسه ده تمام سلامت قالغانى سيراك اوله در . كوبلرى كوزلرندن ، قولافارندن محروم اولوب قالالار ؛ آغزلىرى و بورنارى ضعيفلنه ، پك شكلسى صورته شادراده اوله لار . شادره لق ايسه قزلرغه كيلشمى ، عمرلك بر كمچيلك اولوب طوره در . شادرالق آدمنك اولگى طبيعتنى بوزوب بر قدر أخلاقسىر اولمقينه ده سبب اوله در . اكرده آشلانولسه چچك چيقيمى ؛ چيقيسه ده سرايت ايتى و ضررسز اوله در .

چچك آشلانمق عادتى آوروپاده اون اوچونچى عصر ميلاديه باشلاندى . بو حقه عالملر كوب اهميت ويروب انك ايلك بزاو (بزاغو) نك ايت ايله تيرى آراسندن آلنغان

آشارغه ده ، ايچارگه ده ، يوقلارغه ده ايرك ويرماي حالدن تايدرديلر ، صوكره قوراللىرىنى ، آزوقلر- ينى آلوب دورت يوز قدرسىنى اسير ايدهرلك قلچدن كچرديلر . بوتانچه نجات تابو احتمالى بولماغاچ ، خوخلوفى قالغان عسكريله باشقردلرنك محاصره خطلرينه هجوم ايدهرلك ، كيسوب چقيمه موفق اولدى . شول طريقه خلاص تابقدن صوكره ، طوغرى «طابينسكى» طرفينه كيدوب ، شول آراده بونك ياردمينه «آريسطوف» نام فزان طرفندن كيلوچى بالقاونيقده كلوب ايرشدى . بوندىن صوكره بونك آخرى نه اولغاندر بزلره اول قدرلىسى معلوم اولمادى . لكن فتنه بونك ايله گنه بر يولى باصلماي آز آز اولسه ده دوام ايدوب طوردى .

(آخرى بار)

م . هادى .

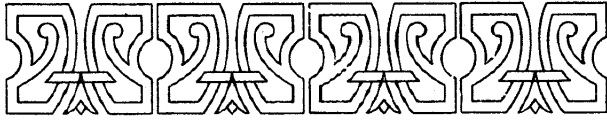
چچك خستەلگى

۱

چچك خستەلگى . آشلانولماده سى . روسيه ده اولان چچك و خسته خانهلر حقتنه معلومات .

چچك ، (روسچه اسمى Оспа در) هر كيم گه معلوم بر خستلك اولوب يوغشليدر ، خسته لردن سلامت كشىلرگه سرايت ايدوب خلق آراسينه وبا خستەلگى روشنده تارالور . كوبراك وقت بالالرده اولان بو خستەلكدن ، چاره سى كورلمادىكى وقت هيچ كيم قورنولماز . كچوك وقت چيقيماز ايسه زور اوسكان صوكره چيقار . چچك ، وبا خستەلگى روشنده يوغشلى و قورقنچلى اولديغى سببلى بوندىن صافلانمق

خصوص مسلمانلارنىڭ بىر مشكللىكى بولدى.
بالىنىڭ سەھىيەسىنى كۆزەتكەندە،
اۋزلىرى دەپتە تۇرۇپ، تۇغۇلغاندىن
باشقا، ئالماقلىرى بىر .
احمدجان بېكەتپەروف

تېل مەسىلىسى

بۈگۈن كىيىن خاتىرىلەندى، شەيخ جەمال الدىن
الافغانىدىن: «ئىنسانلار ئاراسىدا، ئولان
ۋە ئىراننىڭ بىر-بىرىگە ئولان-ئىراننىڭ سەھىيەسى
قۇبۇلىشى، دىن ۋە لىسان. ئاگرە بۇلار ھەر ئىككىسى
ئولسە، ئول ئىران ئاراسىدا بىرلىك ۋە قۇت كەلەر،
ئاگرە بىر-بىرىگە بولسا، ئولماز، ئىسە ئولسە
ئىران بىرلىك ۋە مۇناسىۋەت ئىشلىرى» دېيە
ئىشلىتىش ئىدىم .

ئىلگىرى بىرلىك شەھەرلىرى ۋە تارىخىي ۋاقىئەلىرى
ئولان تىرك قومىنىڭ ھەر نە قەدەر قومىنىڭ
ۋە دىن ئىرانلىرى ئىكەنلىكى بىلەن ئولان
ئىشلىتىش سەھىيەسى ئىران بىرلىكىنىڭ
ئولان مۇناسىۋەت ئىشلىرى .

ئاگرە دىن ئىراننىڭ بىرلىكىنىڭ ئىشلىتىش
قۇبۇلىشى، ئىران، ئىران، ئىران ۋە ئىران
ئىشلىتىش ئىدى، ھېچ شەھەرلىرى ئىشلىتىش
بىرلىكىنىڭ ئىشلىتىش ئىدى، ئىران بىرلىكىنىڭ
ئىشلىتىش ئىدى، ئىران بىرلىكىنىڭ ئىشلىتىش
ئىدى . ئىران بىرلىكىنىڭ ئىشلىتىش ئىدى .

سىۋىق سۇ (Лимфа) ئىلە، ئىران بىرلىكىنىڭ
ئولان سەھىيەسىنىڭ ئىشلىتىش ئىدى .
ئىران بىرلىكىنىڭ ئىشلىتىش ئىدى .
ئىران بىرلىكىنىڭ ئىشلىتىش ئىدى .
ئىران بىرلىكىنىڭ ئىشلىتىش ئىدى .

روسىيەدە ۱۸۴۰ نچى يىلى پېتېر بۇرغ،
ئىران بىرلىكىنىڭ ئىشلىتىش ئىدى .
ئىران بىرلىكىنىڭ ئىشلىتىش ئىدى .
ئىران بىرلىكىنىڭ ئىشلىتىش ئىدى .
ئىران بىرلىكىنىڭ ئىشلىتىش ئىدى .

روسىيەدە شەھەرلىرى، ئىران بىرلىكىنىڭ
ئىشلىتىش ئىدى .
ئىران بىرلىكىنىڭ ئىشلىتىش ئىدى .
ئىران بىرلىكىنىڭ ئىشلىتىش ئىدى .

ئىران بىرلىكىنىڭ ئىشلىتىش ئىدى .
ئىران بىرلىكىنىڭ ئىشلىتىش ئىدى .
ئىران بىرلىكىنىڭ ئىشلىتىش ئىدى .
ئىران بىرلىكىنىڭ ئىشلىتىش ئىدى .
ئىران بىرلىكىنىڭ ئىشلىتىش ئىدى .

روسىيەدە ئىران بىرلىكىنىڭ ئىشلىتىش
ئىدى .
ئىران بىرلىكىنىڭ ئىشلىتىش ئىدى .
ئىران بىرلىكىنىڭ ئىشلىتىش ئىدى .
ئىران بىرلىكىنىڭ ئىشلىتىش ئىدى .

**

لسان قونغرہ سی

۱

شو کونلرہ تاتار مطبوعاتی آراسندہ لسان مسئله سی حقندہ سوز سویلہ نیور۔ بر طرف: لسان ادبیمز عثمانلیچه اولمیلدر۔ چونکہ بو لسان بزه پک یابانچی دگلدر و آزچوق تکمل ایتمش و علوم و فنون حاضرہیہ دائر بو لساندہ ایچہ آثار میدانہ قونیلمش اولدیغندن احتیاجا۔ تمزی تأمینہ کافیدر۔

دیگر طرف ایسه: خیر، لسان عثمانی هنوز پک زیادہ سیلہ محتاج اصلاح بر حالدهدر۔ بو لسان خواصہ مخصوص کبی بر شی اولوب عوام بر شی آکلماز، بر کتاب اوقونسہ عوام ترجمہ ایدلمدکچہ یابانچی بر لسان کبی دیکلر۔ بونک ایچوندرکہ ترکیهده خلقک الک چالیشقان وچوق قسمی بو یوزدن پک جاهل قالمشدر۔ ملتک قسم اعظمی بویله جاهل قالیرسه بوندن نہ خیر کلیر۔ بویله بر ملت نصل ترقی ایدر۔ ترکیهده بو حال مؤسف کوز اوکندہ طور۔ برکن بزه قارشی همان اجنبی اولان بولسانی واسطه نجات اولهرق بز نصل قبول ایدہرز۔» یوللو بیان مطالعہ ایله شمالہ مخصوص بر لسان دها طوغریسی تاتار لسانی منتظم بر حالہ قویمق ارزوسندہ بولنیورلر۔

شو مطالعهلره قارشی بیطرفانه بر حکم ویرمک لازمکلر یسه اوت بو ایکنچی قسم، اعتراف۔ ضرندہ حقلی کورینورکر۔ اویله قوجه بر ملت سنهلردنبری مانوس اولدیغی اوز لسانی ترک ایدہرک همان یابانچی بر لسانله نہ یولده ترقی ایدر۔ فکرلری نصل تعالی ایدر۔ بو کونکی کونده علمای اجتماعیون عندندہ

سبیلی، طبیعی صورتده عمومی بر نیل میدانه کلمکنی کوتارگه شیمدیلك وجه یوقدر۔ بلکه بو خصوصده کوبهی آزمی اولور سعی واجتهاد ایتمک لازم۔ اجتهادلر هیچ وقت ضایع اولماز۔ بتون ترک قومینک بر بریلہ فاتشولرینه واسطه اولورلق عمومی لسانلری اولمادیغی تقدیرده بونلرنک عددلری کوبلکندن وتاریخلری پارلاق اولمقندن نہ فائده واردر؟ تتوش اویازنده اولان بر ترک ایچون مقصود آکلشلمادیغی صوگ آنادول ایچنده یا کہ یارکندده اولان بر ترکنک، کورشی قریهسندہ اولوب تمام راحتلکده سویلاشوب اوطورمقده اولدقلری چواشدن مزیتی اولماز، اولمازغده تیوشلی۔

اوشبو مشککلکرنی ملاحظه ایدوب ۱۸۹۹ نچی ییل مای آینده «اوا» شهرینه بر قاچ ذاتلر بیغولوب بر «جمعیت ادبیه» تشکیل ایتمشلر، لسان واملا، درس کتابلری ومکتبلر مسئلهلرینی مذاکره ایلمشلر ایدی۔ بو جمعیت، ایدل واورال بویلرندہ بویله مطلب ایچون کور۔ لمش چارهلرنک برنجیسی اولسه کرک۔ شمعی بولندیغمز اوشبو ییل مای آینده بوگا تمام اون ییل تولدی۔

جمعیت تکرار بیغولورغه موفق اولمادی ایسهده روحلره ویرمش تأثیری هنوز باقیدر۔ پک کوب درس کتابلری، مطالعه رسالهلری ورومانلر شول مجلسنک اثری اولدیغی معلوم۔ نیل مسئلهسی بزلرده اون ویکرمی ییللق بر مسئله اولسه، عثمانلیلره یارم عسقلق بر مسئلهدر۔ لکن بونلر بوندن هنوز آروب طالبوب توقتادقلری یوق۔

اوشبو مسئله طوغروسندہ «لسان قونغرہ سی» اسمی ایله استانبولدن اداره مزه کوندرلمش بر مکتوب بو برده عینا نقل اولنهدر۔

نتایج و خیمه‌سی اعتباریله بیان مطالعه‌دن کند -
یسنی آله میور .

* * *

ایشته بو خصوصه عاجزانه بر مطالعه‌ده
بولنه جغم . امید اولنورکه بیوکارمز شو سطراری
دقتله اوقورلر .

تاتارلسانی و یاخود آگایاقین برلسانله فونوشقان
یرلردن قزان ، اورنبورغ ، قریم الخ مختلف
محللی اشرافی و معتبران و یاخود جمعیت خیریه
لرندن صایلانه چق کشیلر بر (قونغره) بیوک
بر جمعیت یاصاب حمیتلی بیوکارمز طرفندنه
اڭ یاخشی یازلغان تاتارچه قواعد و لغت
کتابلری صاحبلرینه و یریله چک مکافاتنی غزیته
لر ایله بتون خلقغه اعلان ایتمه لیلر . اصحاب
معارف بویولده تشویق ایدیلرسه پک گوزل
کتابلر میدانله کله جگنده شبهه یوقدر .

بولسان قونغره سنه مسابقه ایله قبول ایدیله :
چک تاتارچه قواعد و کرسه کلمه لرک نصل یاز -
لدقلرینی کوسترر لغت کتابلرینک تاتارلر آره -
سنده یاییلوب اوگره تیلیمسنی قونغره اعضالری
و کرسه مطبوعات حمیه تعهد ایلملی و بو اصول
اوزره ندریسیاننده بولنهق اوزره قزان ، اور -
نبورغ و یا باشقه بر محله بالفرض مدرسۀ
حسینیه ده بر دارالمعلمین تأسیس و مکتبلرده
استخدام ایدیله چک معلملرک بو دارالمعلمندن
تدارک اولنمسی چاره لری تأمین اولنمیلدر .

ایشته قونغره ده شو بول رعایت ایدیله چک
اولورسه مطلوب اولان مقصد عنایت باری ایله
فاچ سنه طرفنده الله ایدیله جگنه شبهه ایدیلیدر .

عثمانلی طب فا کولته سنندن مأذون اجزاجی

یعقوب حلمی

بر فومک تعلیم و تربیۀ ابتدائیسى و قولای بر
صورتک ترقی یولنه کیرمسی انجق اوزلسانیه
ممکن اوله بیله جکی مثبت بر حقیقتدر .

۲

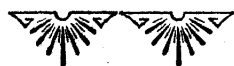
حال بویله اولنجه همان لسان ملیمزک
اصلاحی چاره لرینی آراش دیرمه مز لازمدر . بر
ملت ایچون حیات مہات مسئله سی اولان لسان
مسئله سنی هیچ بر زمان وهله بز تاتارلر سکوت
ایله کچما ملیدر . بیوکاریمز غیرت و حمیتلرینی
همان میدانله قویلمیلدر لکه (اخلاف) ایلری کله -
چکلرک خیر دعاسنه مستحق اولسونلر .

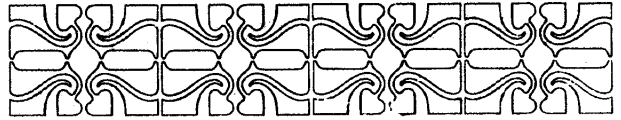
بو مسئله یه لایق اولدیغی اهمیت و یرلیمه -
رک حالی اوزره بر ایلرسه یازق اوبیوکاره
یوز بیگلرچه تأسفی او ملته که بو حرکتلریله
کندی کندیلرینی حفرۀ اموانه آتمش ، بر ملت
معظمه نڭ استقبالی قورقولو بر ظامت ایچنده
برافش اولیورلر .

ایشته مطبوعاتمز شمدیدن روسجه کلمه
لری کوزل قوللانمغه باشلادیلر . بو
روسجه کلمه لرک تاتارچه ده فارشولغمی یوق ؟
وارسه نه ایچون روسجه یازیلیور ؟ . . ایشته
روسجه کلمه لر بویله جه استعمال ایدیله ایدیله
غزتلر یواش یواش اسلام حرفاتیله یازیلمش
روس غزته سی اوله چق .

بو حاللردرکه دوامی کوکلی ویران ، فکری
پریشان ایدر . عقلمزی باشمه آلملی ، قول
قوله چالیشملی ، ضیای معرفتله ، شعله غیرتله
کیده جکمز یولی کورملی یز .

بویله بیوک بر مسئله یه فارشی هیچ بر
زمان ولوکه اڭ عادی بر عاجز اولسه بیله

چواشلر

VI

عادت و اعتقادلری.

چواشلرنڭ اوزلرینه مخصوص اساسلی بر شریعتلری اولمادیغندن، هر معاملهلرین عادت که ایارتوب یوروتهلر. آنلر، ایسکیدن فالغان عادتلرنی صواڭ درجه ده مقدس صانیلر. اعتقادلری ضعیف اولدیغی سببندن عادتلرینڭ کوبسی معناسز و عقلسزلقدن عبارتدر. آنلرده اعتقاد شول قدر ضعیفدر که: براو عقلغه صیماغان خارق العاده اشلرنی سویله سه بتون کوڭلاری ایله اوشانالر. فلان کشینی جن اورلاغان؛ فلان یرده بر کشینی یر یوتقان؛ فلان یرده بر یورت کوك که اوچقان؛ یاپون صوغشنده، روسلرغه قارشو کوکدن چالمالیلر توشوب صوغشقانلر، کبی سوزلر آنلرده تمام اعتقاد برله سویلنه.

حاصل: آنلرده، یوفدن شوملانو، قورفاقلق، کشی که تقلید، اوچراغان بر اورام سوزلر-ینه اعتقاد، ایم توم کبی نرسه لر پک کوبدر. اول طوغروده تاتارلردنده اوزدرالر.

ایسکی عادتلرکه شول قدر نق یابشقانلرکه، آنلر قاشنده، ایسکی عادتلرنی قیلماو، قالدرو بیک نچارلق و عیبندن سانالادر.

اگرده کولیا کلرینڭ بر یرنده نچقان یاخود کوسی تیشکان بر تیشک بولسه آنی هیچ کییلر. حتی یورتلرندده طونمی، یوق بهاسنه ساتالر. سفرگه چقغانده، قابقاندن چقعاچوق، قولنه بر توینچک یا باشقه بر

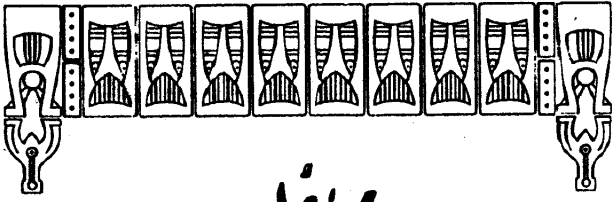
نرسه طوتماغان بر کشی اوچراسه سفردهز اوکمی، دیه کیری کره لر.

ات اولاددن، فارغه قچقروندن شوملانو آنلرده پک شایعدر. طوقاتو (سجرلاو)، جن صوغو، صو طوتو کییلرکه اعتقادلری بتوندر. لکن سجرلانودن شیکلانسه لر یاخود بر آورونی شوناردن کورسه لر، مسلمان اوللرینه باروب، ملالردن اوشکورتلر یا که قرآن اوقوته لر.

چیراملک که آچه تاشلاو یا که آشاملق نرسه لر پشروب قویو، اولک کومو عادتلری بیک اخلاصلی عادتلرندندر. چیراملک که آچه تاشلاولری ایسه بویله در:

هر اولنڭ، قرده، اوزینه مخصوص بر چیراملکاری بولا. اوزلری بوڭا «کیرمهت» دیلر. شونڭ یانندن اوزغان وقتده بر تین - ایکی تین آچه تاشلاب کیتونی اوزلرینه فرض درجه سنده تیوش بله لر. اگر برو تاشلامی کیتسه اول کشینڭ آیاغی، فولی نارتوشه، دیلر. اگر بروگه شوندی آورو تیسسه تاوق پشروب شول چیراملک که ایلنوب قویالر. اول تاوقنی ایزگیلر کیلوب آشیده دعا قیلوب ترگزه، دیلر.

اولکنی کومگانده کولماک، اشدان کیدروب، آغزینه تنکه قابدروب تابوتغه سالوب کومه لر هم یازینه صیاو، چابانا فالبی، جوکه کبی نرسه لر فویه لر. اعتقادلرنچه اولک، قبرده قیامت کونه کونه اچی پوشقاچ چابانا طوغی ایمش. کموش تنکسه سی قیامتده دوست، ایش یاساغانچه اوزن تریبه لی طوررغه ایمش. چونکه آنلر قیامت، جنت و تموغ که اوشانالر. لکن جنت و تموغ که فلان دینده گی خلق کره دیماينچه کرک نیندی دینده اولسه ده اولسون کشی که یخشیلقی اینکان

زینب بیگم

بالائر تریبہ سی

ایگونچی اوزینک آتینی وقتندہ آشاتا وایچرتہ، وقتندہ حال آلدیرہ، اوستنی فرغچلی، لازم اولسه صوغه کرتوب یودره، بوزدرہ. یاتاچق یرلرینی قاری، آزبار و سرایلرینی تیکشیرہ. صونارچی اتینی سویه وایدهشی اورنندہ یاقین کوروب آنک ایله یوانا، صونار طونارغه اوگرته، آنک مناقبنی وترجمه حالینی سویلاب مجلسلر اوزدرہ. مال آسراوچیلرده صغرلرینی، بوزاولرینی، صارقلرینی و کجہلرینی قصورلقسز کوزانالر. ماللرینک خلقلرینی وفعالرینی تمام بیلوب طورالر، بو دورت آیاقلی طوارلر ایله تیل ایله دگل بلکه ام ایله سویلاشلر و خبرلشہلر. بوندہ تعجبده یوق، عیب ایته چک یرده یوق، بلکه شویله تیوشلیدر. تعجب اورنی شونده درکه خلقلر اوزلرینک عزیز بالالارنی آتلی، انلری، کجه لری و صارقلری مرتبه سنکده کورمیلر، آنلر حقندہ لازم درجه سنده اعتنا ایتمیلر.

بالالرینک نه یرلرده ونه کبی ایبدہشلر ایله یوردیکلرینه کوز صالحیلر، اوقور یاشلرگه یتدیکلرندہ مکتبلرگه یبارمک چاره سینہ کورمیلر. آنلرینک کوز اوکارندہ ایرلی خاتونلی دنسیا طولدروب قچقرشالر و قیناشالر، یمان سوزلر ایتوشہلر، بالالرینی آلدیلر، وفا ایدرگه قوللر. ندن کلمیه چک وعدہلر قہلر. اصاسز حکایتلر وتوبسز نرسہلر سویلیلر. بو شیلر بالالرینک ذہنلرینی بوزمق، اوزلرین آدم صانندن چیقار-

کشی جنت گه، یمانلق ایتنک کشی تموغه کره اعتقادندہ لردر.

مسلماندهفی کبی، اولگان کشینک اوچیسن، یدیسن، ییللرینی بیک قدرلاب اوزدرالر. اول وقتندہ دوست و طوغانلرن، اول فارتلرن آشقہ چافروب اولکنی صاغانلر هم آنک ایچون خیر دعا قیلالر.

پیتراودن ایلیک تکه صوبیلر، چیمک (۱) دن باشقه وقتندہ یورتقه کیلون نوشورمیلر.

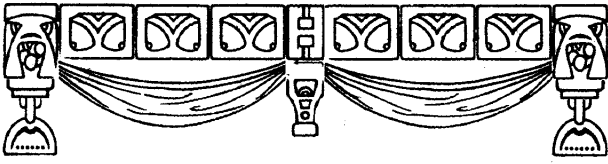
عادتلرینک انک نچاریک فان آشاو عادتیدر. ترلک صوبیسہلر فانن بر صاوتقه جیوب قوروب آشیلر. لکن بو زمانده آنی تاشلاب کیلہلر. برده مسلمانغه فاتنا شماغان یرلرندہ گنه قالمشدر. چواشلرنک انک سویکلی عادتلری بازارغه

چغودر. بازاردن فالونی بیک زور بر اشنی قیلمی قالدردندہ آرتق نچارلق صانیلر. بالا چا- غاسی و خاتون قزلری مہ سہ سی نورکوم نورکوم بازارغه چغالر. خاتون قزلری بیرام کیوملرن کیوب جیاو اوله رق، ایرلری، بالالری آت ایله چغالر. بازارغه بارغانده بر قاپچقغه ایکمک، طوز صالحوب چغالرده قیار، آلیا، شالقان کبی نرسہلر آلوب آشی آشی فایتالر. آلیا، قیار وقتی اولماسه طوزلی باللق، کایندر آلوب آشیلر. حاصل: بازار، یارمونک (یارمرکه) آنلرینک ملی بیراملری اولوب نیندی اش وقتی اولسده آکا رعایه دن هیچ تارتونمیلر.

«ظریف البشیری»

(۱) چیمک - ایکی تورلی. بری جیاولی؛ بری آتلی چیمکدر. بونلر اییون چیسلاسنده بولالر. بو بیرا- ملرینی طاو یاغندہ فی تاتارلرده بیک شہب اوزدرالر. حتی اچکینی چواشلردندہ کوبراک حاضرلیلر. لکن میشارلر چواشلر ایله برگه فاتنا شوب یورسہلرده مونی طونمیلر.

میرزا و مخاربه

قزاندن:

برنجی عدد «شورا» ده مذکور اولان بیانچی میرزا اسمینی احمدجان افندی بیکنمروف «یاسجینی» کلمه سندن محرف اوله جغنی و بیانچی میرزاده یاپون نسلندن اولنه چق احتمالی بزم قزان غزته لرنندن برنده یازدی. بو طوغروده سزنگ فکرگز نچو کدر؟

«عبدالمنان الدوستی»

«شورا»: — «بیان» و «یابان» ترکیجه قیر و صحرا معناسنده اولدیغی معلومدر. «بیانچی میرزا» اسم ذات دگل بلکه بو کونکی «آچی عسکر» دیهک قیلندن «بیان» غه منسوب عسکر باشلقرینه عنوان اولمشدر. «بیانچی میرزا» سوزی روس مؤرخلری خبرینه کوره تاتار (مغول) حکومتنده اسکی وقتلردن بیرلی واردر. بزم ظنمه کوره «قارچی»، «سونچالی میرزا»، «آتالق میرزا» کبی شیلر هیچ بری شخص اسمی دگل بلکه هر بری برر منصب عنوانیدر. قزان اطرافنده «یابنچی» اسمنده قریه وارلی ایشتوله. بو اسمنگ «یابانچی» سوزینه برر مناسبتی و تاریخی علاقه سی یوقمیدر؟ خلاصه: بو طوغروده بز احمدجان افندی فکرینه اشتراک ایتمامکده مز.

اول عصرارده مغوللر خصوصا دشت قیچاق و قزاندن اولان مغوللر (تاتارلر) ایله یاپونلر آراسنده مناسبت اولنه چغی غایت براق بر احتمالدر.

مقدر. آتینگ خلقینگ بوزلوینه، اتینگ ضررلا- نوبنه، کجه و صارقینگ ایمگانوبنه رضا اولمغان آدملر، بالالرینگ خلقلری بوزلوینه، ضررلا- نوی وایمگانولرینه رضا اولوب طورهلر. ایشته آدم بالاسینگ قدری دورت آیاقلی حیوان بالاسی قدری اولمادیغی شایان تعجبدر!

محکمه حضورنده عیبلی صفتنده کلمش آدم، جواب ویردیکی وقت نه قدر اعتبار و فکرلب سویلر، هیچ بر آرتق سوز قاچرماز ایچون طرشور اولسه بالالر حضورنده سویلنه چک سوزلر حقتده بوندن زیاده اعتبارلی اولورغه لازمدر. عائله ایچنده آتانگ سوزی متن و آنا سوزی ده آنک شرحی اولوب طوررغه وایکنچی عبارت ایله آتانگ سوزی الوغ یول و آنا سوزلری الوغ یولنگ مایاقلری حکمنده کورلورگه تیوشلی.

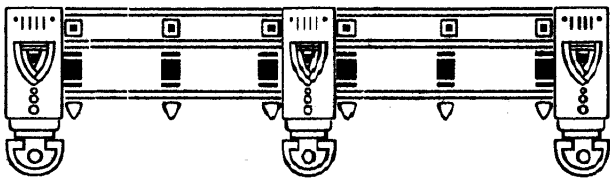
بالالرنی انسان ایده چک نرسه لر الوغ مکتبلر، تورلی تورلی لسانلر دگل بلکه یاش وقتلرنده آنالرنندن و عائله لرنندن آلمش تربیه لری اوله چقدر. عائله ایچنده تربیه آلامش بالالر بتون دنیا خلقینگ لسانینی ویر یوزنده اولان علملرنی تماما بیلسونلر حقیقی انسان اولمازلر.

تربیه لی آدم اولور ایچون بایلق دگل بلکه یاش وقتنده عائله ایچینده لازم تربیه نی آلمق لازمدر. یاش وقتنده عائله ایچنده درست تربیه آلامش آدم ایچون بایلق، طوغروسی بلا، بدبختلک کتورر. دنیانگ بیوک آدملری، حکیم و فیلسوفلری قاره اکمک گه طویمغان فقیر عائله لار ایچندن ظهور ایتدیکلری معلوم.

« غولجه » شهرندن :

۱۰,۰۰۰ صوم فائده کلور . تریبه ایدلینوچی
صوقورلرنک حسابی ۸۰ گه بالغ اولوب، بونلرنک
۴۰ عددلری اعلا و ۲۵ عددلری اوسط و ۱۵
عددی ادنی حساب ایدلنوب، اعلالری ۲۰۰ ،
اوسطلری ۱۰۰ ، ادنالری ۵۰ صومدن وظیفه
آلورلر . اعلالری بر قدر فقه مسئلهلرندن هم
خبردار اولوب، شاگردلره قرآن شریف تعلیم
ایدلر و هر وقت قرآن شریف ختم ایلاب خانلره
باغشلاب طورلر . کندیلرینک « فاری باشی »
عنوانده بر باشقلری و ایکی عدد متولیلری واردر .
لکن اوشبو کونلرده بر فاضینک جفاسی سببندن
صوقورلر اوزلرینک وظیفه لرندن محروم اولوب
طورمقدهلردر . بو طرف ایچون الگ عزیز والک
قیمتدار شی ، انصافی قاضیلردر . زمانه کوزی
بونلرنی همیشه کوره آلیدر .
« شورا » مخبری .

تقرین

« کتاب الموطأ »

علم حدیثده مشهور کتابلرنک بری ، امام
مالک حضرتلری طرفندن تألیف ایدلمش « الموطأ »
ایدیکی حتی که بخاری و مسلم صحیحلری دنیاغه
چیمازدن مقدم « قرآن شریف صوکنده اعتمادلی
ودرست اولان کتابده « الموطأ » در « دیه
سویلانیدیکی مشهوردر . ایشته اوشبو کتابنک
کندی شاگردی اولان امام محمد روایت ایتدیکی
نسخه سی بو کونلرده « قرآن » شهرنده « معارف »

شهرمزدده روسیه قونسولی طرفندن بنا ایدلمش
« مکتب » کتبخانه سنده لازار بודالوف نام
کیمسه طرفندن ترتیب ایدلمش (Сравнительный
словарь турицко-татарскихъ-нарѣчій)
بر لغت کتابی وار . پیتر بورغ شهرنده ۱۸۶۹ نچی
ییلده مطبوعدر . بو اثرنک مطبوع نسخه لری
شمدی وارمیدر ؟ نه یردن آلدرمق ممکندر ؟
حقیده قاچ روبله در ؟
« معصوم ایلمیتی »

« شورا » : پیتر بورغ شهرنده مشهور
و انابتلی کتاب مغازه لری وار . بونلر اوزلرنده
اولمغان اثرلرنی چیتلردن ده ایزلب بیاره لر ، تابا
آلماسلر تابلمادیغنی اعلام قیلر ۷-۱۰ تینلک
پوچته مارقه سی بیاروب شونلردن جواب آلورغه
ممکن . « وقت » هم « شورا » اداره سی هر وقت
معامله ایتمکده اولان کتاب مغازه لرندن برینک
آدریسیده اوشبودر :

С.-Петербургъ, Невскій проспектъ,
въ Книжный Магазинъ „Вольфъ“

« خوقند » شهرندن :

کچن ییل « شورا » مجموعه سینک ۱۹ نچی
عددنده صوقورلر یازلمشیدی . بزم « خوقند »
مملکتنده سابق خانلرمزدن عمر خان ، « خوقند »
شهری صوقورلری تریبه لنوب طورر ایچون
« رحمت شاهان » اسمنده بر اعمی خانه بنا
ایتدرمشیدی . عمر خاندن صوکنک کلمش خانلر ،
اوشبو اعمی خانه تریبه سی ایچون وقفلر قالدردر-
دیله . شمدی بو کونده بو وقفلر جمله سنندن بر
سرای ۳۰۰۰ صوم و ایکنچی بر سرای ۲۰۰۰ صوم
فائده کتورر . بونک اوستنه دخی ۱۶ دکان اولوب
۲۰۰۰ صوم ، ایگونلک یرلردن ۳۰۰۰ صوم جمله سی

شخصینی بیلدرر ایچون پاسپورت لازم اولدیغی حالده ترکی ایدیکنی بیلدرر ایچون اوشبو «تورک درنکی» مجموعه سندن مفید بر دلیل اولماز. دنیاده پادشاهلقدن توبان و وزیرلکدن یوقاری بر منصب ایزلاوچیلر ایچون خبردار بر ترک اولمقدن گوزل منصب یوقدر.

«محمد علیه السلام»

فخر کائنات افندمز صلی الله علیه وسلم سیر شریفه سی و دین مبین اسلامنک ظهوری حقنده ترتیب ایدلمش و اورنبورغ شهرنده «وقت» مطبعه سنک باصامش بو رساله هم مطالعه هم درس ایچون مناسب بر اثردر. مکتبلرده درس ایدرک اوقوتولدیغی وقت بالالر ایچون اوکفایسزلق کوراسه آخرنده اولان شجره نی اوقوتمی قالدیرمق هم جائزدر. نسخه سی پوچنه ایله ۲۴ تیندر. هر بر مشهور کتابچیلرده اولنور.

«شریعت نیچون رؤیتی اعتبار ایتمش؟»

فاضل محترم موسی افندی بیگیف طرفندن قلمه آلنوبده «شرق» کتابخانه سی طرفندن نشر ایدلمش اوشبو رساله، اسمزگه هدیه اوله رق کلدی. اسمندن خاص بر شیدن بحث ایدلدیکی آکلاشله ده مندرجه سی عمومی اولوب پک کوب شیلردن بحث ایدلمشدر. علمی و فنی اولان بو اثر، اوزینک اربابی ایچون زیاده فائده لی اولسه کرک. هر بر مشهور کتابچیلرده اولنور، حقی ۳۰ تیندر.

کتابخانه سی خراجاتی ایله تابع اولنورغه باشلانیدیغی اداره مزگه کلمش برنچی فورمه سندن معلوم اولدی. «الموطاء» بابلری حنفی مذهبده اولان فقه کتابلرینک بابلری ترتیبده یازلیدیغندن همده مذهبده بیوک بر مجتهد اسمینه منسوب اولدیغندن روسیه اسلامارینی حدیث علمینه جلب ایلرگه واسطه اوله چیغی امیدلیدر. اوشبو نقطه دن «معارف» حدیث کتابی باصدمق حقنده مذکور اثرنی انتخاب ایتمکنده اصابت ایلامشدر. خلقلر اوشبو اثر ایله عمومی صورتده الفت پیدا ایتسه لر کتب سته وخصوصا صحیحلرینی ده استعمال ایلرگه مجبور اوله چقاردر. فقط بو اثر، امام محمددن باشقه کتابلری روشننده اعتمادلی صورتده نقل ایدلمشیدر؟ بو مسئله، بزله هنوز معلوم اولمادی.

«تورک درنکی»

استانبولده فورلمش «تورک درنکی» طرفندن اوشبو اسم ایله چیقارلمق اولان مجموعه ننگ برنچی صانی اسمزگه کلدی. کندیمز و کندی احوالیزدن بحث ایدن بو اثرنی قولمزدن توشر. مکسزین بر ایکی دفعه کوروب چیققد. اوشبو مفید مجموعه نی تعریف ایدوب سوز اوزایتورغه حاجت یوق. اوزینی، انسابنی، قوم و قبیله سینی سومکنده اولان هر بر آدم ایچون بونک بر نسخه سینی تحصیل ایتمک و هیچ اوقور یازار بیلمادیکی حالده کیسه سنده پاسپورت ایله برابر یورتمک لازمدر.

بالالرى طرفىدىن ساتىلمىش «آنا» نىڭ زارى (۱)

جھالنىدىن شاشىپ ادراكىدىن بولدىڭ جدا اوغىلوم!
قوچاغىدىن سىن آيرىلدىڭ غەرب اولدىڭ گدا اوغىلوم
امىدىم ايردى سىندىن خىدىتىم ايتكوكۇڭ روا اوغىلوم!
سفاھت يولىنى دوشدىڭ سىن آي بخت قارا اوغىلوم!
نە تقصير ونە عيب ايتدىم سىڭا آي بى حيا اوغىلوم!
سىن ايتسەڭ بىر زراعت بىر وىررەن يوز عطا اوغىلوم!
اسىر اولدىڭ باشىڭغە توشدى زنجىر بلا اوغىلوم!
بىلبان قىدىمى ايتەمس ايدىڭ بىڭا جفا اوغىلوم!
ايمىس مەكىن خلاص اولمىق بو دردى دوا اوغىلوم!
تردد ايلە او علم فنونە آشنا اوغىلوم!
آناسز طفللر اولغاي مەتە مېستلا اوغىلوم!
قىل ايمىدى مىسلىك انسانىتغە اقتدار اوغىلوم!

ھجوم ايتدى سىنى باشىڭا يوز درد بلا اوغىلوم!
مىنى قىدىمى بىلمىدىم اجىنى آقچە سىنە ساتدىڭ!
بىن ايتدىم تىرىت آغوش جانىمغە بىر وبان جايدىڭ
نە غفلت ايلادىڭ سىن آنالىك قىدىمى مو ايتدىڭ!
بىنى بىگانەلر ايلكىنە تابشورمىق مروتىمو؟
اگر آلتون جواھر لازىمىڭ اولسە بىڭا يالوار!
كىلىب اوتىمىش بىنى اوغىلانلر مەكىن كىسب ايتماي
اگر سىن حصە آلسەڭ ايردى آنچىق علم عرفاندىن
خىصومت زەھرى مو ايلر سىزى اوغىلانلر ايمىدى!
سىزە علم اېستەمىدىن اوزگە چارە يوق يقىن آڭلاڭ!
بىنى حق ايتدى باعت خلق عالمىڭ حياتىنە
خلاص اول تىرجمان حيوانىت رىسم تىرىقىدىن

﴿﴾

«شاعىرلر اېچون آغىر دىگىل بىر خىدىت» گە جواب (۲):

كوز اوزىن كورمىور قول اوز بىلە كىنى طوتايلىماز
سىن آلداندىڭ حىقىقت اصلنە فەكرىڭ يەنە بىلمىز!
اوبىر سىدىر كە غفلت اھلى اول سىنى يقا بىلمىز
سىنى دوستىڭ كىبى مدح ايلىور اوزى دەھا، بىلمىز
بىرى آيىنە سىز چوخ بولسە دە يوزى قارا، بىلمىز
دىسە عىبىن قىلور تحسىن، اوزىنە افترا بىلمىز
عداوت ايلان وحشتىدىن اوزگە اش قىلە بىلمىز
روا انسانە كورمىز، ھەر نە اوزىنە روا بىلمىز
ھىمىشە غىر ايلە مشغول اولورنى مدعا، بىلمىز
حىساستىدىن اعانت، حاجت اھالىنە ايتە بىلمىز
كىمىنە فقىر بىرام بىك دولتشايوف «شەھر كىمىنە».

ھەر انسان كىندىمى بىلىم دىسە فەكرى خىطأ، بىلمىز
مداھىنلر تىلىق ايتكوكۇچىلر يانىكە بولسە
آلار بولغاي سىڭ بىرلە حىقىقت اورتاسىنە سد
حىقىقى دىشمىڭ عىبىڭنى بىر بىر اوزىكە آيتسە
نىچوك كىم دوست صادق بىر بىر بىن آيىنەسى دىرلر
عقلى آدم اولدىر عىبىن آيتىغۇچى گە يول بىرگاي
عقلىسىز اھلى اولدىر كىمىسە اظھار ايلسە عىبىن
كەھالت صاحىبى انصاف اھلى اول كىشىدىر كىم
خىرد اھلى اونودوب ھىچ وقت البتە كىندىنى
جھاندە «تىرجمان» انسان دىمە اول ثروت اھلىنى

(۱) «وقت» غىزە سىندەگى «آنالىرىنى ساتالار» ماقالىسى مناسىتى ايلە يازمىشدر.

(۲) ۱۱ نچى «شورا» دە «شاعىرلر اېچون آغىر دىگىل بىر خىدىت» اسمىدە اولان جىملە نىڭ مىندىر جەسى شەھر

سورتىنە قويلمىشدر.

ایسکی شعرلرم

دنیاده وفاده یوق صفاده یوق
 آرتندن هوا هوس یوری بیرسه
 دنیاده قیمت نرسه عفت، صبر
 مست اولوب یار آستنده اولگانلر کوب
 طوتا بیل! اوز اوزگنی هر بر برده
 لایبالی نیچوک اولسه شولای پورسه
 معرفت قولده اولسه یانغان چراق
 رذالت، غیر مشروع فحشلردن
 بز یوریمز بو کونلرده کامل پشمای
 بلند اولوب، عالیجناب اولوب آلسه ق
 کوز سالغان اولکسه گه بز بر فارغه
 عاقلار صول طرفغه کیدرمی هیچ؟
 یکیت شول بسم الله دیب قلم آلسه
 کونی تونی تورلی کتاب تنقید قیلوب
 یکیت شول سعی ایتسه خدمت ایچون
 «دریغا آرتنده فالدی تاتارلر» دیب
 مصردن، آروپادان غزته آلسه
 بهادر آلدن یورگان عسکر کبی
 تیکشورسه اسلافینک اثرلرین
 قلمی هم لسانی، فعلی ایله
 مرائی اوطورماسه باشین اییوب
 ملت که خادم من دیب لاف اورماسه
 شریعت اشلرنده عدل اولسه
 ظاهر پرست قورصاغینه خادم اولهای
 بو کونده ایچم طولغان قایغو، دردکه
 آلن آرت، اوک هم صول، اوستم آستم
 صبر ایت! بو دنیاده کورگان اش که
 نأسف! هم نأسف هم نأسف!..
 یکیت که کرک نرسه صادق احباب
 عالمده چیتن نرسه، هزار چیتن

فیشایوب یوز دوندرسه خفاده کوب
 یکیت گه، حاضرلنگان جفاده کوب
 عفتسز آدم لرگه دنیا قیبر
 یورگانلر فجه آرتندن ایچوب خمر
 وقار ایله صبر کرک یکیت ایرگه
 ممکن دگل اول آدمنی یکیت دیرگه
 عقل نام مرکب اولسه منگان پراق
 اول یکیت هر وقتده اولور پراق
 حوضندن معارفنک شراب ایچمای
 فالوردی اوفاق اشلر کوزگه توشمای
 شالدر راق مایلامغان بز بر آربا
 اوک طرفده «نیل» اسمی یلغه وارده
 آلدینه تورلی کتاب جایوب صالحه
 کورگانلر تحریرینه حیران قالسه
 فلمن قیمتداتسه ملت ایچون
 صرف ایتسه ملتینچون همت، کوچن
 صدای اسلام ایشکانده قولاق صالحه
 زور اشلرگه کوکس ویروب کروب وارسه
 اوتکارسه تدفیک ایله سحرلرین
 کشی ایتسه ملتینک بنقرلرین
 آلدینه تسبیح ایله واق تاش جیوب
 یالکز بر شیبلیت ایله سیرتوک کیوب
 دشمنی کبر ایله جهل اولسه
 نشریات، مطبوعات غه، اهل اولسه
 کیلمادی اشلرمز هیچ بر رهت که
 محفوف اولدم هر طرفدن حسرت که
 سعی ایت مقصودکنن قالما کیچ که
 بالالق، یاشلک ایله قیلغان اش که
 ایاروب احمق دوست غه اولمه احمق!
 حقیقی سر سویلردای بر دوست تابمق

گه مندى . معلملرنىڭ سانى ۱۸۶۵ دە ۲۱ بىڭ
ايدى . ۱۹۰۵ دە ۸۷ بىڭدن اوزدى . حاضر
شا كورد ۴ مىليون يارم ، معلملار ايسه يوزبىڭ
گه ياقندر . آوستريانىڭ معارف آرتدررغىطر-
بشوچىلىرى اوزلرىنىڭ بوزاقونلرىنىه افتخار ايله
ناراب الغه كىتارگه تلاگان باشقه ملتىرگه ده
شوڭا تقليد ايتارگه كىتكاش بىره لر .

اوقوچىلار

آمرىقا خلقىنىڭ يوزدن ۲۳ سى؛ گىرمانىيادە
۱۹ ، انكلترە و فرانسىيەدە ۱۵ ، روسىيەدە بارى
۳ يارومغنه مكنب شا كرىدىر . (كم كو بىمۇ
اوقوغانلىق شوندىن كورىنور) .

اعلان

آروپا سوداسى اعلان ايله طورەدر .
آروپادە طاوارن شەب اعلان ايتە بىلماگان
فايرىقا بر نرسەدە ساتا آلماي . لوندوندىغى بر
صابون فابرىقاسىنىڭ اعلانى مصر اهراملرى
اوستىدە اوچرى ، هند دە پوزىد واغونلرىنىه طا-
غلغان ؛ حتى تىبب قطعەسندە صحرا دە يول او-
ستلرنىدە باغانالار اوطورتوب شوڭا : « فلان فىر-
مانىڭ صابونىن آلوب يونوب قارا كز » دىه
اعلانلر قويدىرغان . شىمالى آمرىقادىغى بر صا-
بون فابرىقاسى اعلانگە هر كون ۵ بىڭ دوللار
(اون بىڭ سوم) طوتا ؛ ايكىنچى بر فىرما ۷۰ نچى
يىللردن حاضرگە چە اعلانگە گنە ۲۵ مىليون دو-
للار (۵۰ مىليون سوم) طوتقان .

اسويچرەدە گى تىمر بوللر فابرىقاسى بلطر
غزىتە ادارەلرىنىه كوب آقچە بىروب هەمە غزىتەلردە
اوزىنىڭ بر مىليون ۱۳۰ بىڭ دانە بر كىتابىنى
بوش تاراتقان . بو كىتاب بىڭ قدرلى بولوب
اىچىندە اسويچرە طاغلىرىنىڭ منظرەلىرى و احوال
جغرافىيەسى حقىدە معلومات بىرلىگان . شوشى

نوعه

آوستريادە معارف بايرامى

آوستريا خلقى بو يىل بىڭ زور معارف
بايرامى ياصىدر : آوستريادە تحصيل ابتدائى
نى عموملاشدرگان ، خلقنىڭ بلىمىنى درجەلر
ايله اوست گە مندرگان « ابتدائى مکتىبلر زاقونى »
نىڭ قبول ايتىلويىنىه بو يىل ۴۰ سنە طولادر .
آوستريا ۴۰ يىل ايلك گىرمانىيا ايله سو-
غشوب چىكىلگىچ ، اوزىنىڭ اڭ زور كىمچىلىگى
صالدا تىنىڭ نادانلىقى ايكانلىكىنى بلدى و كىلە چكە
بىڭ فوت صاحىبى بولو اىچون هر نرسەدن ايلك
خلقنى اوقتو كركلىكىنى آڭلادى ؛ هر بر فدا-
كارلقلرغە كوكرك كىوروب مکتىبلرنى اصلاح
قىلورغە كرشىدى . كوب نجر بەلردن عبرت
آلوب آوستريا تدرىجا اصلاح ايتويولن تعقيب
ايتىمادى ؛ بلكە اصلاحاتكە مانع بولوب طورغان
تويوننى بر يولى چابوب اوزدى ، آوروپانىڭ
همە مملكتلرنىدە بولغان كىبى آوستريادە دە بو
تويون - ابتدائى مکتىبلرنىڭ روحانىلر نفوذى
آستىدە بولوى ايدى . آوستريا قارا خلقنىڭ
ناراضىلىغىنىه ، روحانىلرنىڭ پىروستىلرلىنىه قارا-
مقسزىن ابتدائى مکتىبلرنى همەسن روحانىلر
نظارتىدىن تارتوب آلوب دنيا و فن كشىلرلىنىه-
ياشلىرگە تابشردى . بو اختىلالنىڭ فائىدەلرن
ايسكە نوشروب حاضر بتون آوستريا شادلانا
در . شادلانماسلىقىدە توگل . ۱۸۶۵ دە آوستريا
دە شا كرىدلر بر نىچە يوز بىڭ ايدى ؛ ۱۸۷۰
دە سانلرى بر مىليون ۷۵۳ بىڭ ۷۸۷ گە طو-
لدى ؛ ۱۹۰۵ دە ايسه ۴ مىليون ۱۴ بىڭ ۱۳۸

ايله باشلانغان محررلرنىڭ اثرلرى گنە ۲۱ جلدنى مشغول اينىكان. فرانسوز چە الك كوب اثر صاحىبى فەنيمور فوپپىر بولوب آنىڭ اثرلرىنىڭ حسابى ۴۶ بيتنى توتورمىشدر .

شاگردلر آره سىندە آورولر

۱۹۰۶ نچى يىلدە معارف نظارتىنىڭ صحىيە شعبەسىنىڭ مديرى خلوبىن، حكومت قولندەغى ھەمە اورتا مکتىبلەرگە امر يياروب ھەر بىرندە كوبو شاگرد بارلغىنى وشونىڭ كوبموسى آورولر ايدىكىنى صورانغان ايدى. ۳۹۷ مکتىبە ۱۱۶ بىڭ ۴۵۸ شاگردنى ياخشىلاپ قاراب، آورولرلر صاناب خلوبىن گە جواب يازغانلر .

ھەمە شاگردلر آره سىندە كوزلرى ناچار بولوب يراقدىن كورە آلماويچىلر ۱۳ بىڭ ۵۷۴ دانە در. بونلرنىڭ كوبىسى غربى ولايتلردە. شرقكە تابا كىتىكان صايون بوندىلر آزايا، نھايت تركستان اوقروغندە بىك آز اوچرى. بوندىلر كوبرك تىخنىچىسكى مکتىبلردە وزورراق شاگردلردە. قىيىق اوطرو سببىلى آرقا كرايو ۱،۴۴۸ شاگرددە بولمىشدر . ۳،۵۰۴ شاگرد بوزىندىن قان كىلوگە مبتلا. بو بلا ھنر مکتىبلر- نە آزاراق؛ آندە كوب سلكنو واشلەونىڭ سلامتلىككە فائىدەسى تىيە. باش آوروى ۱۱،۳۱۵ شاگرددە بولغالى. بو چىر عادتە طويغانچە يوفلاماندىن، پا اوقوب آرودىن كىلە. نىرۋنى آورولر ۳،۴۷۶ در. بو آورونىڭ اصل سببى: شاگردلرنىڭ اوز آره ياريشولرى، امتحان وناچار ھوادر .

فرانسوز تىلى

بونىڭ آقاديىمىيە لغت كىتابىدە ۳۲ بىڭ تورلى سوزى بار. بارى ۳ بىڭكى چىتىدىن كرگان؛

اعلان آرقاسىندە بو يولدە يوروجى بر يىل اېچىندە ۴۰ مىليون آرتوب ۷۰ مىليونغە يىتمىشدر. اسلام تجارتنىڭ ناچارلغىنە اعلان يوقلغىنىڭدە كوب دخلى بار .

استانبول اتلرى

استانبول اوراملرنەدە معيشت ايدىن اتلرنىڭ سانلرى ۱۵۰ بىڭ مقدارندە. اوشبو اتلر سببىدىن شەردە يوغشلى خستەلكلر كوب اولدىغىدىن بونلرنى بىترمك حقتە ھەر وقت سوز چىقادر . ۱۸۶۰ نچى يىلدە «بك اوغلى» اوراملرى اتلردىن صافلانمىش ايدى. لىكن بو حال گە اھالى رضا اولمادى و حكومت كە عرضحال ويروب: «اتلرنى اولدىرەك مردمتسزلك و شفقتسزلك اولە- در، شونىڭ اېچون اولگى كىبى طورسونلر» دىيە صورادىلر. لىكن حاضرندە شەرنى توزاترگە و صافلارغە لازم كلىدىكىدىن اتلرنى مطلقا بترە- چكلدر . نەسە سودا گرلردىن برى استانبول اتلرنى صاتوب آلورغە اجتهاد ايتە و اوچىوز بىڭ فرانتق وىرمىكچى اولەدر .

اسامى الكتب

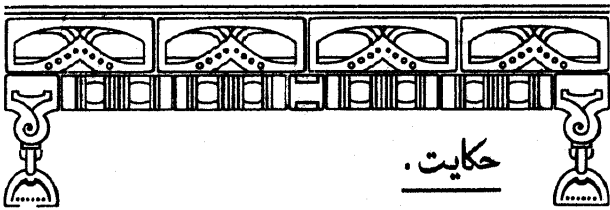
پارىژ عومومى كىتبخانە سىندە گى ھەمە كىتابار اېچون ياڭا اسامى الكتب ترتيب ايتوب باصدە باشلادىلر . اثرلر، محررلرنىڭ اسملرى ايلە ياز يلاچقلر . بونلر ايسە الفبا ترتيبى ايلە نزيلە- چكلدر ، بو اسامى نىڭ ھرىيل ۴ جلدى باصلوب چقا . ھەر جلدى واق حرف ايلە باصلغان ۶ بىڭ بيتدىن عبارتدر . بو اسامى يوز جلددىن عبارت بولور دىب آنى ۱۹۲۴ نچى يىلدە تمام ايتارگە حسابلى ايدىلر . لىكن اولگرتە آلماياچقلر . چونكە ۳۲ جلدى چقدى ايندى، بارى ق حرفىنە گنە باروب يىتىكانلر . اسملرى «آ» و «ب» حرفلرى

قالغانلىرى ناتاريوسدە . نەسەلر بونىڭ سەبەبى
پوپلارنىڭ تەصب و ايسكىلك يولنە كروب
كىتولرندىن كورەلر . يراق كوزليرك پاپاسلر
خلقىنىڭ دىنسىزلىك درياسنە چوماچاغىن آڭلاب
آندىن قوتلور ايچون روخانىلارنىڭ بىر آز
ياڭارولر و ياشلارگە ياقنلاشولر لىزم
كورەلر .

«وطن صوغشى» خاطرەسى

۱۸۱۲ نچى يىلدە ناپاليون ايسلە بولغان
صوغشنىڭ خاطرەسى و مسقوانى قوتقارونىڭ
خاطرەسى اولمق اوزرە ۱۹۱۲ نچى يىلدە
روسىدە بىر مىلى و وطنى بىرام ياصالاقچىدۇر .
بو مناسەبت ايلە پتربورغدە حربى و تارىخى
موزە آچىلاچقىدۇر .

مالاروس (خاخول) لىر مسقوادە علم
انساب و تارىخ و ئىستىفكەسى آچوب خلقى
مالاروس تارىخى ايلە تاشدروغە خدمت
ايتىمكىچى بولالار .

حكايت .

صاتلىق جھازلر

(غروب مەيشتىندىن)

«هانرىەت» ، فقير بىر نىگوچى قز اولد .
يغى حالدە ، غايت اخلاقى و ناموسلى مەدە تىرىيەلى
اولدىغى جەتلە مشهور بايلردىن ماقسىم اسىندە بىر
يىكىت اوزرىنە نىكاح ايدلمشىدى . اولگى ايكى
يىلنى بىر بىرىنە مەبىت ايلە عمر كچىردىلر ايسەدە
صوگرەدىن ماقسىم بىر فاششە خاتونە آلسدانوب

قالغانلىرى مەھەسى چى فرانسوز سوزلىرى . بو-
نلرنىڭ كوبرەگى فنى تەبىرلردىر .

بىر فرانسوز ضىالىسىنىڭ عادىتدە سويلاشە
طورغان سوزلىرى ۴ بىڭدىن آرتىمى . علمادىن
ماقس موللرنىڭ سوزىسە كورە : بىر انىكلىز
ضىالىسىدە ۴ بىڭ تولى سوز استعمال ايتە .
دىئادە اڭ باى سوزلى مخرر انىكلىز دراما-
چىلردىن شىكىسپىر بولوب بونىڭ اثرلردە ۱۵ بىڭ
تولى سوز باردىر . اورتاچە بىر تاتارنىڭ قوللا-
نىغان سوزلىرى بىڭ يارمىدىن آرتماسە كرىك .

كوب تجربەلردىن صوڭ بىلىنگان ياشاو مەتلرى :

سلاوچىن ۱۰ يىل ؛ انجو باقاسى ۵۰-۶۰
يىل ؛ بەض قىرەسقلر ۱۵ يىل ؛ فورت آناسى-
۵ ؛ فىل ۱۸۰-۲۰۰ ؛ قارە قوش و قوزغون
بوزار ، توبىلىگان ۱۱۸ ، لاجىن ۱۶۴ يىل ياشى
آلادىر . طوطى قوشارى دىخىدە كوبرك ياشى
آلالر . انىكلىترە موزەسىندە بىر گوبورلى بافا
۱۵۰ يىل ياشامشدر . طوتولغان چاندە ۱۵۰
ياشندە بولغان .

آق تولكى

طوبولسكىگە بىر اينارودىس ساتارغە آپ
آق تولكى تىرىسى كىترگان . بىا بىلوچىلر دىئادە
مىلى كوزلماگان بو تىرىگە نىندى بىا بىررگە
دە بىلماگانلر . مذكور آدم بو تىرىنى پادشاهغە
بولاك ايتوب بىاررگە بولغان .

نەسەلردە دىنسىزلىك

گىرمانىيادە دىن عليھىنە حرىكت اوسە .
چىركاولر عبادت وقتندە بىلە بوش بولالار .
نىكاحلرنىڭ يارىتىسى غنە پوپ حضورندە بولا ؛

سفاقت عالمینه کردی. هانریه تده بوکا تحمل ایده
آلمادیفندن بلانش اسمنده بر یاشلی فزینی
فوجاغینه آلدیغی حالده مافسیم نڭ یورتندن
قاچوب کتدی وایزینی یاشرمک ایچون اسم
وفامیلیه سینی اوزگرتوب پاسپورت یاصانندی
ویراق بر یرگه واروب فاطرغه کردی.

ایری ایله مسعود یاشادیغی وقت ایرینڭ
رخصنی ایله هر فرصت اولدقچه اوز اسمینه
بانقغه آقچه سالوب وارمش ایدی. ایشته اوشبو
بلا کونلرینی غایت صافلق اوزرنده مذکور
آقچه سی ایله کون کچرر اولدی. صوگره بو آقچه
بندی ایسه ده نگو تگوب وپیانو درسلی
ویروب قزی ایله برلکده معیشت ایدر وایسکی
عفتندن، تربیه سندن ایرلماز ایدی. لکن
فزینی اوقوتور وقتلر یئدیگی ایلن مصرف آرتد.
یغندن دنیاسی تارایوب فقیرلک کوررگه باشلادی.
حتی که بر وقت کیر و ایرینه فایتوب اعتدار
فیلق نیتی ایله ایرینی تیکشروب باقدی ایسه ده
پاریژ شهرندن کوچوب کندیکی خبرینی آلوب
مایوس اولدی.

بلانش اوسدکچه مصرف آرتدیغندن قول
اشلری ایله نابولمش آقچهلر یتشماز اولدی،
مشقتلرده کوندن کون آرتور ایدی.

هانریه ت غایت حسرتلی وموگلی اولدیغی
حالده ایری ایله مسعود یاشادیغی وقتده بیغهش
اولان وبو کونه قدر بر دانه سینی اولسون تلف
ایتما کسزین صافلاب کلمش آلتون کوش
وانجولرینی صاتمقدن باشقه چاره یوق ایدیکی
ایله حکم ایتدی وغزته گه ویرر ایچون اعلان
ترتیب ایتدی. فقط ایری ایله نه قدر راحت عمر
سوردیکی، عزتلرده غرق اوله رق طوردیغنی
وشمدی نه کبی مشقتلره توشدیکنی ویاش وقتینڭ
یادکارلرینی ساتارغه مجبور اولدیغنی کوروب

اوکسوب اوکسوب آغلادی.

اعلان باصلوب چقدیغی ایله کوچک صندوق
قده اولان جهازلرینی هر برینی برر قاراب
چیقدی، بونلرنڭ هر بری بای خاتونی اولوب
یوردیکی وقتلرده ایری طرفندن ویرلمش بولا کار
اولدیغی وهر برینڭ ویرلمش وقتلرینی فکرنندن
آه ایدوب کچرر ایدی. بر یوزوکنی آلوب:
«بونی اڭ ایلك وعه لشدیکمز کونده ویرمشیدی،
یوق بونسینی صاتمام، بو یوزوک جانمندن ده
قدرلیدر!» دیه آغلاب اوبدی وباشقه بر یرگه
آیروب قویدی.

آثار عتیقه عاشقلرنندن اولان و آمریقادن
کلمش بر میلیونیر، غزته ده اولان اعلانی اوقوب
ایسکی شیلر اولماسون، دیه غایت عجله حاضر.
لنوب چیقوب کیتدی و کوسترلمش آدرس بو.
ینچه هانریه ت فاطرینه کلوب زوانوق ویردی.
هانریه ت اوزینڭ دنیا بهاسی حساب
ایتدیکی جهازلرینی ساتارغه مجبور اولدیغی
جهتله متأثر اوله رق خسته لگندن و ایکنچیدن
اوز قولی ایله صاتوب یباررگه جسارتی یتما.
دکندن نرسه لرینی قزی بلانش اوزرینه تابشر.
مش ایدی.

میلیونیونی خدمتچی خاتون آچوب کرتدی
وزالغه کرتوب اورن کوستردی. بلانش کلد.
یکنده زالده غایت کبار قیافتلی بر سویملی آدم
اوطوردیغنی کوروب دیدی: «افندم! غزته ده
اولان اعلانی کوروب کلد کزیمی؟» میلیو.
نیر: «شویله کلدم خانم! کورمک ممکن اولور.
می؟» دیه جواب ویردی. بلانش همان
قالقوب کتدی قولنده اولان صومقه ایله آلتون،
کמוש و انجو اسبابنی کتوروب میلیونیر
اوکینه قویدی و: «ایشته افندم صاتلق جهاز.
لرمز بونلردر، فانغیسنی ایستر ایسه کز حقیقی

سویلر م! « دیدی .

جهازلرینی کوررگه باشلادیغی ایله میلیو-
نیر آغاروب و کوگاروب کندی هیچ بر سوز
دیورگه برر برر آلوب فارارغه قدرتی بتوب
شاشوب قالدی . بو حالنی کوردکیله قرده :

« افندم بیورا! کوررگز قاراگز بلکه کو-
گلکگزگه موافق شیلر بولورسز! « دیدی ایسه ده
میلیونیرده جهاز فارامق روشنده اولدیغنی بیلدرر
حال یوق ایدی . بویله روشن قز فورفورغه
باشلاب : « افندم! نیچون قارامازسز؟ یوقسه
هیچ برینی یاراتمازسزمی؟ دیدی . فقط میلیو-
نیر طوغری بر جواب ویره بیلورلک روشده
دگل ایدی ، اق مق ایتدی ده کوچ حال ایله :
« جهازلر گوزل! « دبه بیلدی . بلانش بو
آدمنک فرانسیزچه بیلمادیکنه ذهنی کندی ایسه
ده یوزینک اوز گورمکتدن وقوللرینک قالتراو-
ندن هر تورلی احتماللارغه بول ویردی .

نهایت میلیونیر فول یاولقنی آلوب
تیرلرینی سورتدی و جهازلرینی فاراغان بولوب
دیدی : « بونلر پک عزیز یادکارلر اولسه
کرک ، بونلرینی سزمی ساتارسز خانم! «
بلانش : افندم بنم آنام وار ، بونلرینی
اول ساتادر!

بونو ایشندیکی ایله میلیونیر دخی بر
عجیب حاللرگه کروب وقالتراوب دیدی :
- آناگزنه یرده درخانم ؟

- بر آزاراحتسز اولدیغندن یوقاریده بولمه ده
یاتور .

- عجبا! بویله قیمت اثرلر نیچون ساتادر ؟
- افندم آنسی سزه لازم اولماسه کرک ،
سز یاراتوب یاراتمادیغکزنی سویله کز!
- جمله سنی یاراتدم ، نه صورار اولسه کز
حقنده طورمام ، بو شیلر شمدی بنمدر ، فقط

بو جهازلر آراسنده آثار عتیقه دن بر آلماس
یوزوک اولسه کرک ، عجبا آناگز آنی هم
صانمازمی ؟

بلانش آناسنده بویله یوزوک اولوب
آنی صامق ایستمادیکن بیلور ایدی ، فقط
بو میلیونیر آنی نه یردن آکلامش ؟ ایشته
بوکا تعجب ایتدی و ذهنی یتمادی . لکن
میلیونیردن مذکور یوزوک ایچون نه قدر
حق صورسه لرده ویره چکنی ایشندیکندن
اوزلگندن منع جوابنی ویرمکنی موافق کور-
ما: یکندن آناسی حضورینه کندی وماجرانی
آکلاتدی . بونی ایشندیکی ایله آناسی هانر-
یه ت شویله عجیب بر حال گه کردی که بلانش
بوندن قورقوب : « واندیم ! سزه نه اولدی ؟
بتون چهره کز بوزلدی ، تنکز تترمکده در ! «
دیدی .

« برشی یوق قزم ! قورقه ، صندوقنی
آچوب فوتلرندن مذکور یوزوکنی آلوب ویر!
مذکور افندی یانینه برابر وارہ چضم ! « .
هانریه ت ، قزی بلانش ایله برلکده زالک
اولان میلیونیر حضورینه کردی و باش اشارتی
ایله سلام ویردی . میلیونیرده اور نندن طور-
وب هانریه ت که قارشو کیلوب :

- سوکلو خاتونم هانریه ت !

- عزیزم ، ماقسیم سنمی ؟

ایر ایله خاتون بر برینه صارلدیلر وسوز
سویلر گه قدرتلری اولمادیغندن هر ایکسی
شادلق آغلاوی ایله آغلاشورلر ایدی .

بلانش بو حالنی کوروب شاشردی ،
آتاسینک وفات دگل ایدیگنی واک ایلك دفعه
آتاسینک یوزینی کوردیکنی ایشته اوشبو وقت
بیلدی !

لطائف

٣٦

شيمدى فرصت كلدى، بونه اشكدر؟» ديد يكتك يكت ده: «سنى دوشمده كوروك قدر لذتلى برشى يوق، اوشبو اميد ايله يوقلارغه ياتدم، اگرده نوشمده كورسه م بختيارم» ديدى ده غرلدا ب يوقلارغه باشلادى.

۷۱ ۷۱

«شورا» مجموعه سى طرفندن

بر التماس:

بوكون گه قدر اوز نيلمزده يازلوب مطبو- عات عالمينه چيقمش ادبي اثرلردن، اوز ظنلرنجه اك فائده لى واك گوزل اولانلرينك اسملرينى يازوب اداره گه يوللامقلى اوقوچيلردن ومطالعه ايله مشغول ذاتلردن رجا اولنه در.

اثرلرنك، باصلمش مطبعه لر ينك، مؤلفلر- ينك اسملرى ونجه بيتده ايدىكلرى بيان ايدلنور. يازوچيلر اوز آدرس لر ينى، امضالرينى آچيق يازسونلر. فقط اثرلرنك اسملرى ١٠ عدد دن آرتق اولماسون ودرس ايچون ديه يازلمش كتابلر آراغه كرماسون.

اوشبو خصوصه آلمش جوابلر امضالرى ايله برابر ١٤ نچى عدد «شورا» ده باصلنه چقدر. مذكور عدد گه اولگرماش جوابلر طبع اولنمازلر.

بر قوى حقنده دعوالاشوب ايكى قولانغندن ايكىسى طوتوب محكمه گه وارمقده اولان آدملر گه بر ملا سيماق آدم اوچرادى. بو كشيلىده: «ملا آبزى، آرامزغه حكم ايتسنه!» ديديلر. ملا: «بن بو قوى طوغروسنده حكم ايدوب دعوا كزى اورارم، لكن بنم حكمه رضا اوله- چغكز ايچون آند ايتوكز!» ديدى. بونلر آند ايتديلر. ملاده: قوينك «قولانغندن قوللركزى يياركز!» ديه قوينى آلوب اوز يولينه كتدى. بو آدملر حيران اولوب قاراب قالديلر.

٣٧

عرب يكتارندن برى اوز قبيله سندن بر قزغه محبت قويوب اوزاق و قتلر اولاق كورشوب سويلاشركه يوردى ايسه ده نصيب اولمادى. يكت اورلرينك چادرلرنده يالگز اولنديغى حالده نه سبب ايله در مذكوره قز كلوب كوردى. يكت ايسه بونى كوردىكى ايله صرمه سنى سالوب يوقلارغه ياتدى. قز بوكا تعجب ايدوب: «نچه وقتلردن بيرلى بنم ايله سويلاشر ايچون عاجز اولوب يوردك،

ناشرلرى: م. شاكر و م. ذاكراميينفلر

محررى: رضا الدين بن فخرالدين.

«شورا» اورنبورغده اون بيش كونده بر چققان ادبى، فنى وسياسى مجموعه در.

ТАКСА ЗА ОБЪЯВЛЕНИЯ:

на 2-й страницѣ обложки 30 коп.,
на 3 и 4 стр.—20 к. за строку петица.

Адресь: г. ОРЕНБУРГЪ,
Редакция журнала „ШУРО“.

آبونه بدلى: سنه لك ٤، آلتى آيلىق
٢ روبله ٢٠ كاپك.

«وقت» برلن برگه آلوچيلرغه:

سنه لك ٧، آلتى آيلىق ٣ روبله ٨٠ كاپك در.

«شورا» اداره سینه مکتوب

محرر افندی!

بنم اوشبو مکتوبی «شورا» نڭ ایچینه دگل بلکه طشینه یراشدر وگزی رجا ایدرم . «شورا» نڭ ایچی باشقه اهمیتلی شیئرگه تخصیص اولنسون ایچون بن طشینى اختیار ایتدم ، طشینه یازسه گز هم اضی هم ممنونم . ۶ نچی نومر «شورا» ده ۱۸۶ نچی بیتده «پچاق» فریه سندن یازلمش بر مکتوبی اوقوب چوق تعجب ایتدم . امضاسی بر «خطیب» (ملا) امضاسی اولدیغی حالده مندرجه سی هیچ ده ملالر مقاله سینه اوخشاماز . ملالر مکتوبی عادتده عریض و عمیق دعوالر ایله باشلانوب مناظره اصولی ایله سویلاشمکدن زیاده خصمنی تحقیر و اهانت ایتمکدن، تکفیر و تفسیق ایلمک دن ، دینسز و دهری دیه سوکمهکن عبارت اولاتورغان ایدی . حالبوکه مذکور مکتوبه بویله شیئرنگ اثری اولسون بوقدر . بلکه انصافی هم ده وقار و تریبه اوزرنده یازلمش و غایت معنالی صورتده قلم یورتمشدر . شویاه که هیچ بروجه ایله ملالر مکتوبی اسلوبنه اوخشامشدر . یوقسه بو ، اداره ده یازلدیمی ؟ ظن دگل ، اعتقاد ایلمر که بو مکتوب «شورا»

نڭ کندی اداره سنده ترتیب ایدلمشدر . بوگا دلیل ایسه بن روسیه اسلاملرینڭ بتون مطبوعه عاتنی اوقوب و نیکو شروب طور دیغم حالده مند کور ملا امضاسی ایله بر مقاله اوقودیغم خاطر مدیه یوق . بوروشده مقاله ترتیب ایدر که خصوصاً ابو العلاء المعری شعرلری ایله استنشهاد ایلمر که اقتدارى اولان ذات بو کونه قدر منزوی صورنده یاشایه چگی احتمال طوتماز . عبدالکریم القابلی .

جواب : جهان کینکدر ، برادر ! ملالرنڭ بلکه اکثری سز دیدیکگزه اولور ، فقط شمش الدین سامی قدر ادب و تریبه لی یازانلری وارلغی ده بزه معلومدر . هر حالده مکتوب صابینڭ بوشبهه سندن قونارمقنى «پچاق» امامینڭ کندیسندن رجا ایدلنور . «اداره»

اداره دن :

۱۲ نچی عدد «شورا» ایله «ابتدائی تعلیم لایحه سی» نشر اولنه چغی وعده ایدلگان ایدی . لایحه ده بغض بر اوزگرشدر اولدیغی حقنده خبر آلدیغندن شول اوزگرگان یرلرنی تصحیح ایتمک فصدی ایله حاضرگه کچکدرلوب طورادر . خدمتی تمام اولدیغی صوڭ «شورا» مشترلرینه ییارسه کورک .

ایفیدرا

قوزمیچ نبات

قوری سزلاو، آش بانماو، قان آرقدن فائده بیره

تورغان بر شفالی نبات بولغانی ایچون بزنگ روسیه ده هم چیت عملکت لرده ده استعمالده در . بور اورمانندن نامری ، چاچک هم اورقلری ایله برگه جیولمش ایڭ یخشی صورتی قاروبقه ده بولنوب قداغی بش صومدر . ایکنچی صورتی اوچ صوم ، اوچونچی صورتی بر صومدر . ۱۸۹۶ نچی یلدن بیرلی ایفیدرانی یوروب تورامز . ایڭ کوب بیبرگانمز برنجی صورتدر .

آدریسمن : г. Бузулукъ, Самар. губ., В. Ваганову.

شَرِيحَةُ كِتَابِ نَجْمِ السَّيِّدِيْنَ
صِيَاغِيٌّ : أَحْمَدُ إِسْحَاكِيُّ
أَوْ شَرِيحَةُ شَهْرِ رَنْدِيَّةَ
سَنَةِ ١٩٠٦

ياشگا مفصل «اسامى الكتب»

باصلوب چقدى . بوش ييارلور .
بر مقدار زاداتكه ييارلسه زاكازنك
قالغانى نالور ايله ييارلور . بوچته مصارفى
آلوچينين . زاداتكه سر نالور ييارلماس .

آدرس : Орскъ, Оренб. губ.,
Ахмеду ИСХАКОВУ.

مدونة الكبرى للامام مالك ٤ جزء ٩ صوم
" " " اعلا جلدلى ١١ صوم ٥٠
مشاهير الشرق ايكى جزء ٤ صوم ٢٠
ميزان الاعتدال فى نقد الرجال
اوج جزء ٥ صوم
الاستيعاب فى معرفة الاصحاب ١٥ صوم
اخطار : "الاصابة فى تمييز الصحابة" نك بيش جزئى
"ميزان الاعتدال" نك ايكى جزئى باصلوب بندى . قالغان
جزئى باصلوب بندى .

ياشگا باصلغان كتابلرنك مهملىرى :

كسه لغتى ٢٠
اييو آيتيكهسى ٥
١-٢-٣ نچى دوماده مسلمان ديپوطاطلر ٤٠
ياورلقنك جزاسى ٢٥
كچكنه راشد ١٥
ديفتيريت ياكه طماق باقهسى ٤
قرائت وزراعت درسلىرى ١٢
عصر سعادت ١٥
پچان بازارى (شعر) ٨
توقايف ديوانى " ١٢
ن . دوماوى شعرلىرى ١٢
ملى شعرلر م . غفورى ١٠
بر يوزى (رسملى) ٧٥

الاصابة فى تمييز الصحابة ٨ جزء ١٢ صوم
الاحاطة فى اخبار غرناطة ٢ جزء ٤ صوم
بغية الوعاة فى طبقات اللغويين
والنحاة اعلا جلدلى ٢ صوم ٥٠
بلاغات النساء فى الجاهلية
وصدر الاسلام ١ صوم ٥٠
تاريخ دولة آل سلجوق ١ صوم ٧٠
تاريخ التمدن الاسلامى ٥ جزء ٨ صوم ٥٠
تاريخ الحضارة ٨٠
تاريخ الفلاسفة ٥٠
تجديد اسماء الصحابه للذهبي

اعلا جلدلى ٥ صوم
تذكرة الحفاظ للذهبي ٤ جزء ١٠ صوم
طبقات الشافعية الكبرى ٦ جزء ٥ صوم ٥٠
" " " ٣ اعلا جلدلى ٧ صوم ٥٠
عجائب الاثار فى التراجم الاخبار
٤ جزء ايكى اعلا جلدلى ٥ صوم
فتوح البلدان للبلاذرى ٢ صوم ٣٠
الفتوحات الاسلامية ايكى جلد ٣ صوم ٥٠
الفخرى فى الاداب السلطانية ١ صوم ٥٠
كتاب الكنى والاسماء للدولابى ٨ صوم ٥٠
المختصر فى اخبار البشر لابي الفداء
٤ جزء ايكى اعلا جلدلى ٤ صوم

